

Berezanska, Sofia / Samoljuk, Walerij / Taras, Halina

Cmentarzisko kurhanowe kultury trzcienieckiej z okolic Netiszyna na Wołyniu (grupa I)

Archeologia Polski Środkowowschodniej 6, 184-214

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

SOFIA BEREZANSKA, WALERIJ SAMOLJUK, HALINA TARAS

CMENTARZYSKO KURHANOWE KULTURY TRZCINIECKIEJ Z OKOLIC NETISZYNA NA WOŁYNIU (GRUPA I)

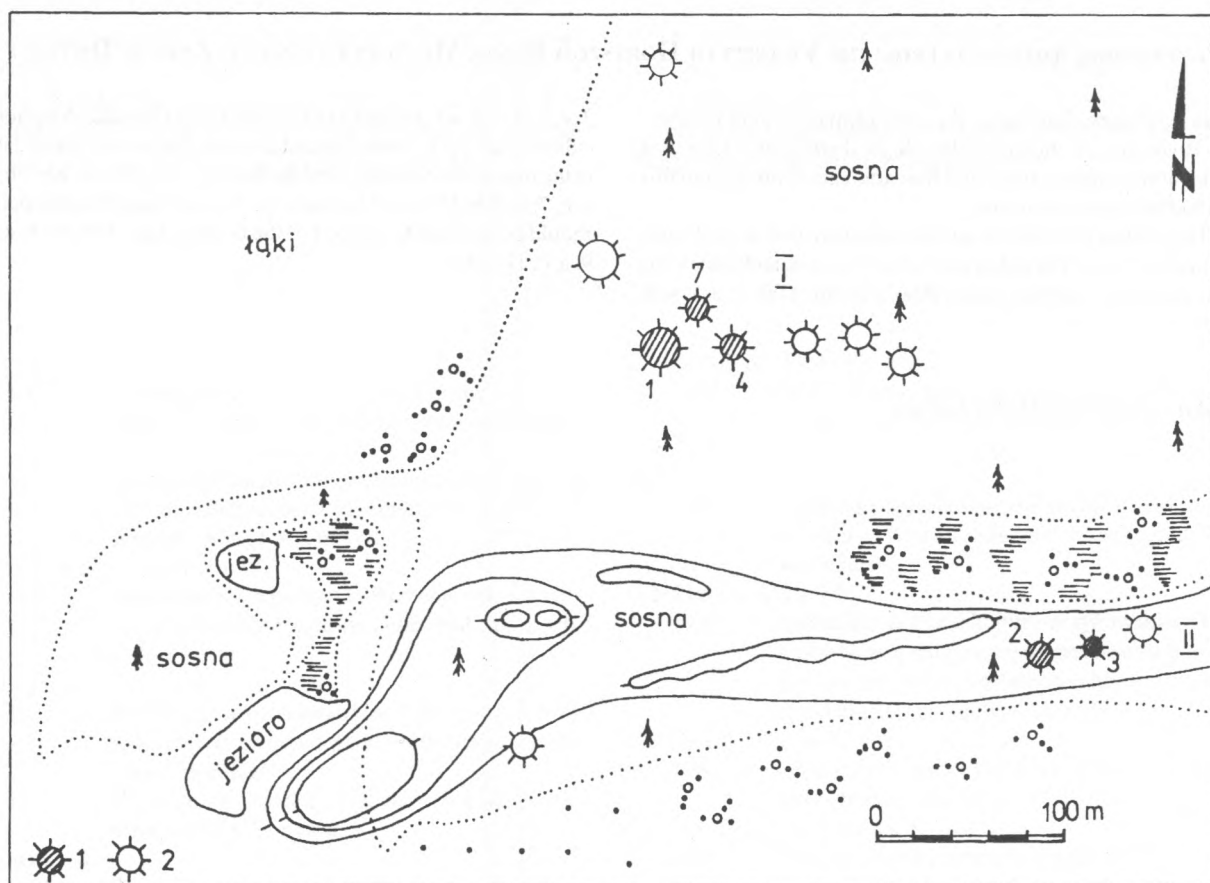
W centrum Wołynia, po prawej stronie rzeki Horyń, na krawędzi mezoregionu określanego jako Małe Polesie, w latach 80-tych powstało dla potrzeb nowej elektrowni atomowej miasto Netiszyn (obw. Chmielnicki). Naprzeciwko Netiszyna, już po zachodniej stronie rzeki, na lessowych wzniesieniach Wyżyny Wołyńskiej rysują się mury Ostroga – historycznej siedziby książąt Ostrogskich.

Na południe i wschód od miasta znajduje się kilkanaście kurhanów. Występują one niekiedy pojedynczo, lecz większość tworzy 5 grup liczących po kilka kopców. Grupa I odkryta została jeszcze w 1967 r. przez W. Piaseckiego, pozostałe cztery (II-V), w latach 1997-1998 odnalazł w terenie W. Samoljuk. Badania wykopaliskowe objęły grupę II – w 1998 r. dwa kopce (nr 2 i 3) zbadał J. Herszkowicz – oraz grupę I, gdzie w latach 1998-1999 rozkopane zostały przez S. Berezanską i W. Samoljuka trzy kurhany (nr 1, 4, 7); w r. 1999

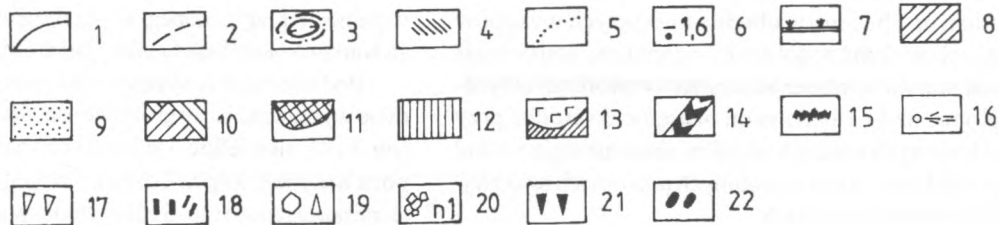
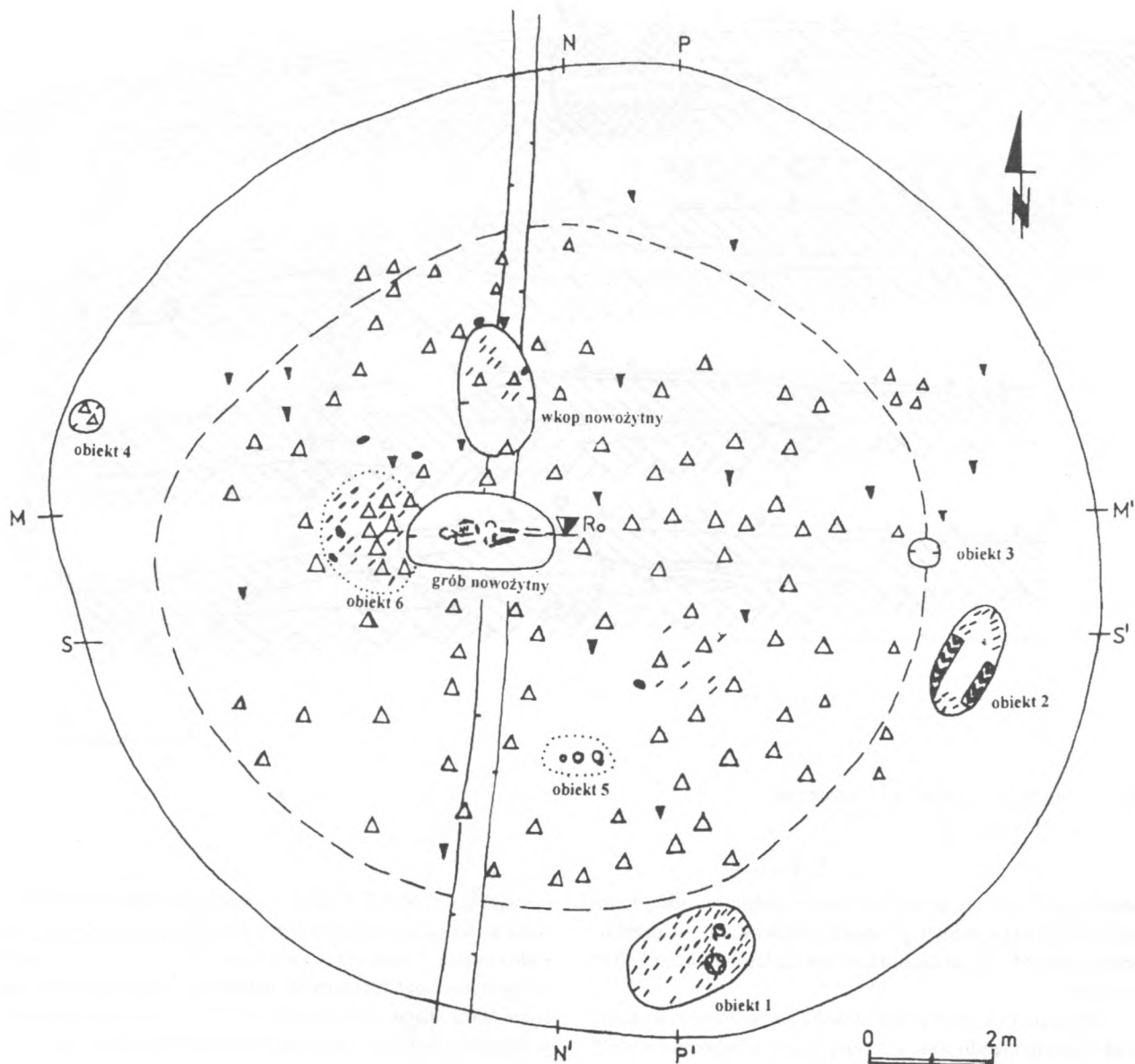
w badaniach kurhanu nr 7 uczestniczyła H. Taras oraz lubelscy studenci (H. Taras 2000). W r. 2000, W. Samoljuk rozkopał ponadto samotny kurhan położony około 800 m na wschód od skupisk I i II oraz jeden z kopców z grupy III (nr 8).

Grupa I i II (ryc. 1) położone są na terasie nadzalewowej niewielkiego cypla w dolinie Horynia. Tutejsze podłoże zbudowane jest piasków aluwialnych, w których występują liczne krzemienie narzutowe. Teren ten obecnie porośnięty jest lasem sosnowym, który podlega leśnictwu Sławuta, zaś miejsce zwane jest uroczyskiem „Kozackie Mogiły”. Nazwę taką otrzymało – według tutejszych mieszkańców – od nieistniejącego już dużego kurhanu, który miał się znajdować w południowo-zachodniej części cmentarzyska.

W skupisku I czytelnych jest obecnie 8 nasypów, zachowanych maksymalnie do 1 m wysokości – siedem z nich

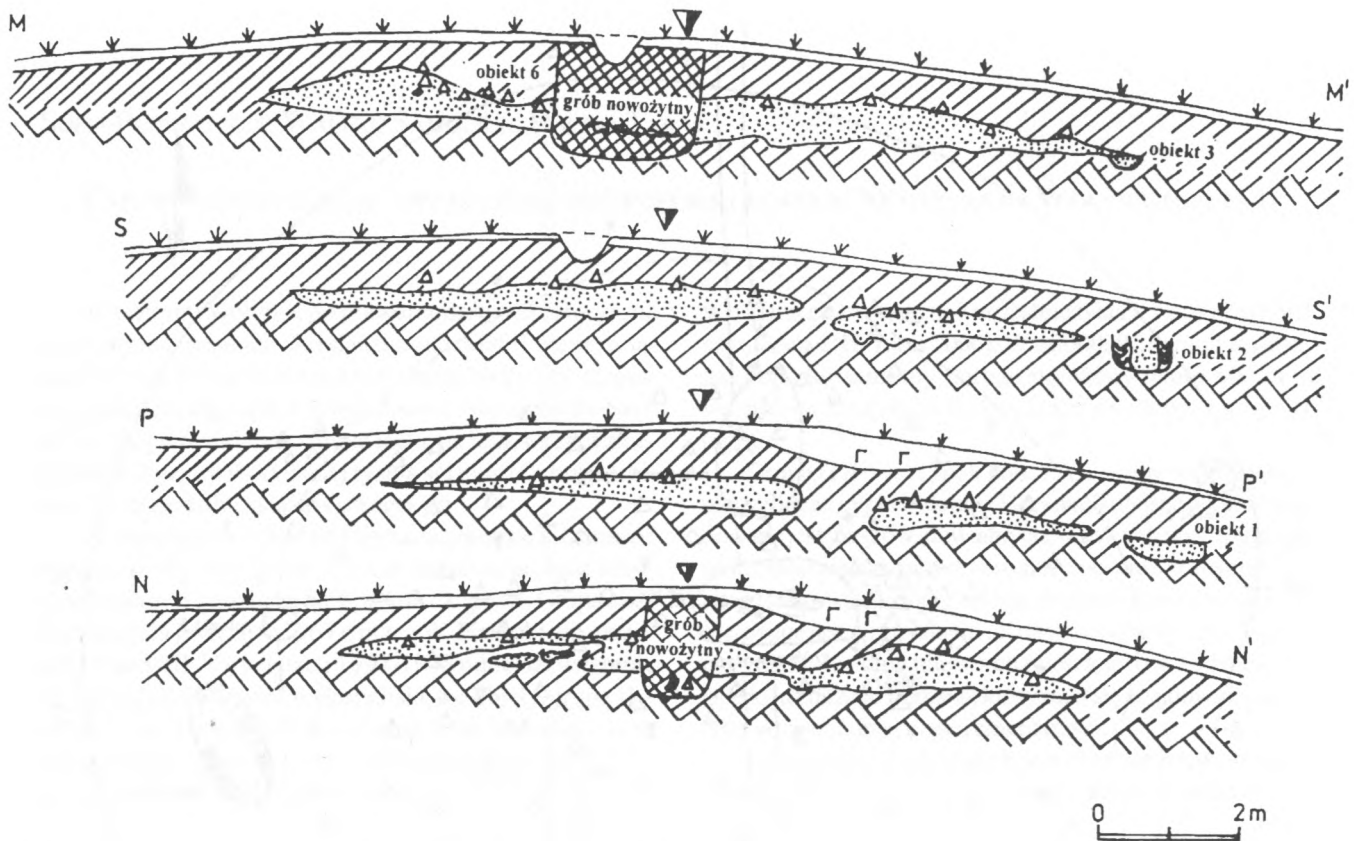

Ryc. 1. Netiszyn – „Kozackie mogiły”. Położenie kopców z grupy I i II; 1 – kurhany zbadane; 2 – kopce nie badane.

Ryc. 2. Netiszyn. Kurhan nr 1. Objaśnienia symboli do ryc. 2-4, 10, 11, 19-21:

1 – zarys współczesnego nasypu; 2 – zarys jądra kopca; 3 – zarysy jam; 4 – paleniska; 5 – całe naczynia lub skupiska ceramiki (ślady trzynny?); 6 – głębokość od powierzchni ziemi; 7 – współczesny poziom gruntu; 8 – żółty piasek nasypowy; 9 – siwy, plamisty piasek z dużą ilością spalenizny; 10 – calec; 11 – wkop nowozytny; 12 – przepalona glina; 13 – zagłębienie w nasypie; 14 – przepalone drewno; 15 – koncentracja spalenizny; 16 – kości ludzkie; 17 – przepalone kości; 18 – węgle drzewne; 19 – ceramika; 20 – rozbite naczynia; 21 – krzemienie; 22 – kamienie; M-M', N-N', P-P' – linie przekrojów.

Ryc. 3. Netiszyn. Kurhan nr 1 – przekroje.

położonych jest stosunkowo blisko siebie, w odległości około 15-25 m (w jednym przypadku około 40 m) – w przybliżeniu na linii E-W, jeden kurhan jest oddalony około 130 m na północ.

Przed rozpoczęciem badań wykopaliskowych na stanowisku, gdzie znajdują się kurhany grupy I, założona została na poszczególnych kopcach siatka kwadratowa. Prowadzono ją od krzyżujących się osi centralnych E-W i N-S. Kwadraty o wymiarach 2 x 2 m, ponumerowane zostały kolejnymi cyframi z zachodu na wschód i literami z północy na południe. W ich obrębie dokumentowano poszczególne znaleziska. Kurhan nr 1 badano w obrębie mniejszych wykopów zakładanych w poszczególnych ćwiartkach, kontrolując zmienność warstw na planie poziomym i w profilach krzyżowych. Kopce nr 4 i 7 badano od brzegów do środka przy pomocy kolejnych wąskich szurfów, dokumentując układ warstw i obiektów na poszczególnych poziomach i w kolejnych, równoległych profilach.

KURHAN NR 1

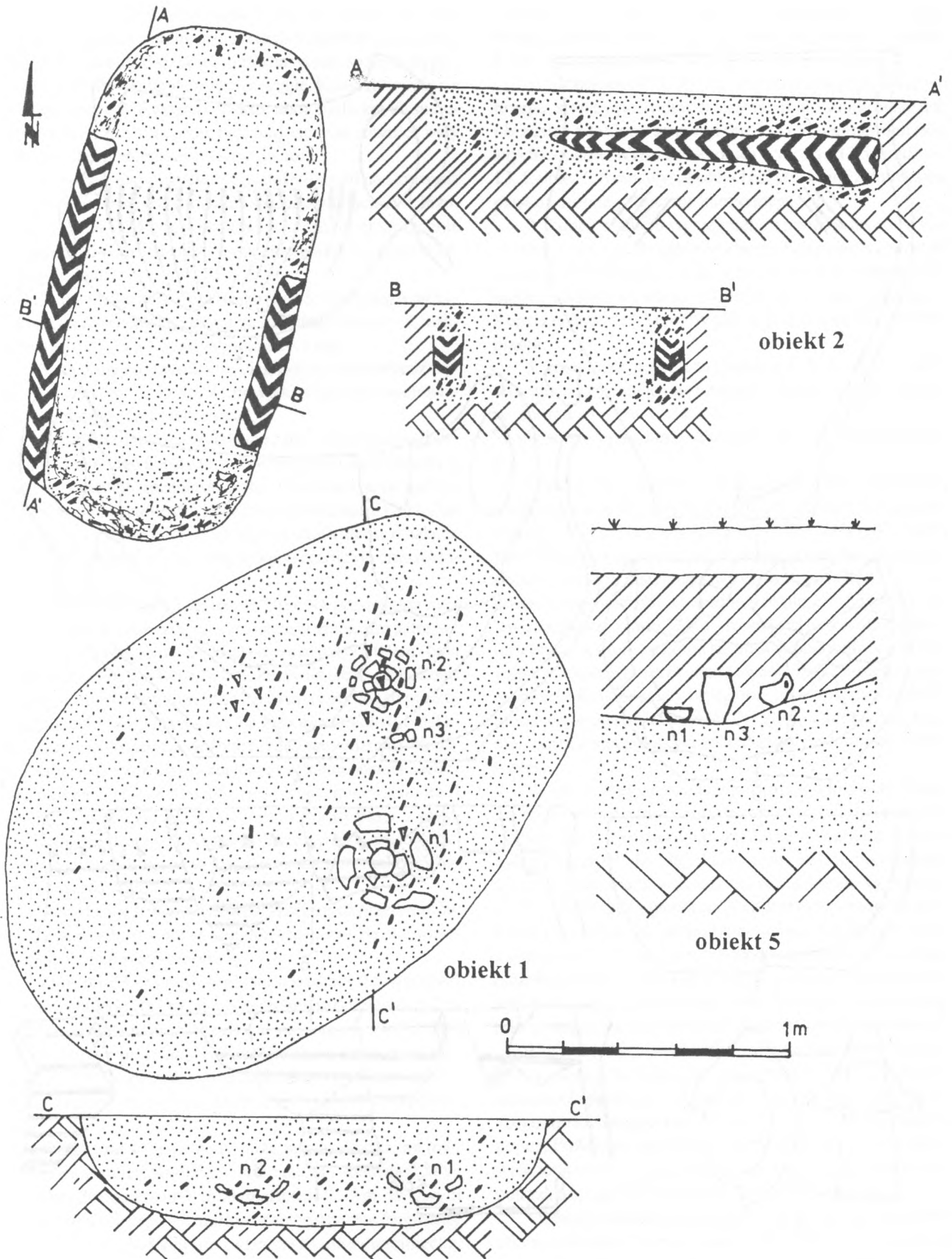
Jest to drugi kopiec licząc od strony zachodniej skupiska. Jego owalny nasyp o średnicach 16 i 17,5 m i wysokości 0,9 m (ryc. 2, 3), częściowo został zniszczony przez rów przeciwpożarowy oraz, w centralnej części, jamą o wymiarach: 2,2 x 1,1 x 0,9 m. Pod wierzchnią warstwą żółtego piasku

o miąższości 0,4-0,7 m, przechodzącego na obrzeżach kurhanu w kolor pomarańczowy, znajdowało się soczewkowane jądro kopca. Stanowił je zgliniony piasek barwy siwawej z ciemnymi wtrętami rozmytej spalenizny oraz węglami drzewnymi. Jądro miało średnicę około 11 i 13 m oraz miąższość w centrum do 0,7 m, jego spąg znajdował się bezpośrednio na calcu – prawie białym piasku – na głębokości około 1,3-1,5 m mierząc od punktu centralnego. Koncentrację spalenizny (najciemniejszej barwy piasku) obserwowano w rejonach niektórych obiektów, np. skupisk ceramiki, w południowo-wschodniej części – w pobliżu jam grobowych – a także w północnej części kopca. W przekrojach pionowych widać, że warstwa określana tu jako „jądro” była nieciągła.

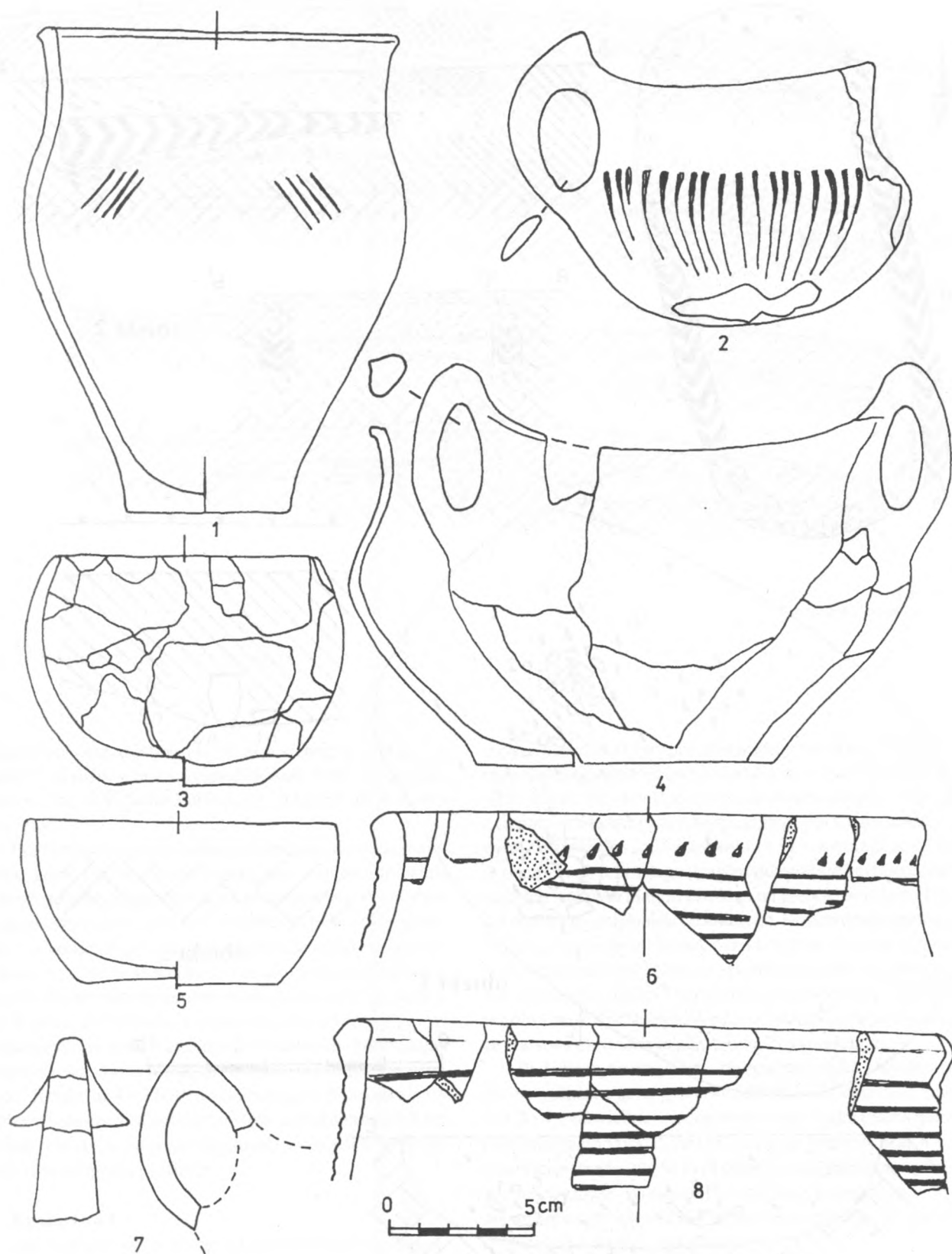
Pod obecnym nasypem – na zewnątrz jądra – wystąpiły dwie wydłużone jamy grobowe (obiekt 1 i 2), oraz dwie inne (ob. 3 i 4), niewielkie – jedna na zewnątrz jądra (pierwotnie poza nasypem kopca), druga – na jego granicy, oraz dwa skupiska ceramiki (ob. 5 i 6) złożonej w zagłębieniach wydrążonych w jądrze. W czasach nowożytnych (prawdopodobnie w pierwszej połowie XX w.) nasyp został wtórnie wykorzystany jako miejsce pochówku.

Obiekt nr 1 – jama grobowa (ryc. 4), znajdowała się w południowej części kurhanu, na głębokości 0,7 m od współczesnej powierzchni gruntu (1,5 m mierząc od punktu centralnego). Płytką, wkopaną w calec jama o rozmiarach

Ryc. 4. Netiszyn. Kurhan nr 1 – rzuty poziome i przekroje obiektów nr 1, 2 i 5.

Ryc. 5. Netiszyn. Kurhan nr 1 – ceramika kultury trzcinieckiej z obiektów nr 1 (3, 4, 7), 5 (1, 2, 5) oraz nasypu kopca (6, 8).

około 2,25 x 1,55 m i miąższości 0,35-0,4 m (spąg na około 1,9 m od punktu centralnego), zorientowana była na linii SW-NE. Jej wypełnisko stanowił silnie nasycony spalenizną piasek, w którym wystąpiły większe węgle. Koncentrowały się one głównie w NE części obiektu, obok nielicznych spalonych kości oraz trzech naczyń, pod którymi również były obecne ślady spalenizny. Naczynia, to:

1. waza z dwoma uchami, podniesionymi nad krawędź wylewu (ryc. 5: 4) o wymiarach: średnica wylewu – 14, brzuśca – 16, dna – 6,5 cm, wysokość – 12 cm (mierząc łącznie z uchami – 14 cm), o brzegu wyciągniętym na zewnątrz i ściętym poziomo,

2. niewielka półkulista miska (ryc. 5: 3) o brzegu zachylnym do wewnątrz i wymiarach: średnica wylewu – 9, maksymalna – 11, dna – 5 cm, wysokość – 8 cm.

3. fragment naczynia z wyciągniętym nad krawędź wylewu uchem (ryc. 5: 7), które z powodu złego stanu zachowania, nie dało się zrekonstruować,

Wszystkie naczynia wykonano z gliny z domieszką drobnego kamiennego tłucznia i drobnego piasku. Naczynia były całe w momencie złożenia do grobu. Wstawiono je po uprzednim wsypaniu spalonych kości wraz z resztkami stosu. Pod wpływem czynników zewnętrznych (nacisk ziemi, działanie wody oraz roślin) uległy rozdrobnieniu i częściowemu rozłożeniu.

Obiekt nr 2 – jama „grobowa” (ryc. 4), prostokątna z zaokrąglonymi rogami znajdowała się poza granicami jądra, we wschodniej partii kurhanu. Miała wymiary: 1,8 x 0,9 m i była zorientowana z S-SW na N-NE. Pojawiła się na głębokości 0,6 m od powierzchni gruntu (1,0 m od centralnego punktu kopca) i była wkopana w calec na głębokość około 0,1-0,2 m. Dłuższe ścianki jamy wyłożone zostały drewnianymi kłódami, które następnie uległy spaleni i w takiej postaci zachowały się na 2/3 (ściana zachodnia) i 1/3 (ściana wschodnia) jej długości. Wypełnisko jamy stanowił jasny pasek z siwymi plamami i drobnymi węglami drzewnymi, których większość koncentrowała się w SW części obiektu oraz, znacznie mniej, w części NE.

W jamie nie stwierdzono kości ani innych przedmiotów i jedynie rozmiary oraz kształt obiektu nasuwają przypuszczenie o jego funkcji grobowej.

Obiekt nr 3 – okrągły w planie, o średnicy 0,5 m pojawił się na głębokości 0,7 m od powierzchni, w odległości 0,7 m na NW od obiektu nr 2. Znajdował się na granicy jądra kopca, częściowo pod nim, i był zagłębiony w calec na głębokość 0,25 m. Wypełnisko stanowił ciemnosiwym piasek z drobnymi węglami drzewnymi. Było to prawdopodobnie palenisko.

Obiekt nr 4 – położony poza jądrem kopca, na jego zachodnim krańcu. Kształtem i wymiarami – średnica 0,5 m – zbliżony do obiektu nr 3, miał miąższość 0,25 m. W siwym wypełnisku wystąpiły 2 mało charakterystyczne fragmenty ceramiki, prawdopodobnie związane z kulturą trzcinięcką. Było to zapewne palenisko.

Obiekt nr 5 – skupisko ceramiki zlokalizowane w południowej części kopca (ryc. 2, 4) na głębokości 0,7 m od współ-

czesnej powierzchni. Pod nasypem żółtego piasku, w zagłębieniu uformowanym w jądrze kopca stały rzędem – na linii E-W – 3 naczynia. Były to:

1. garnek esowaty (ryc. 5: 1) o pogrubionym i ściętym brzegu, stojący pośrodku; naczynie miało stopkowane dno i brzusiec zdobiony grupami (po 3, 4 i 5) naprzemian skośnych żłobków. Wymiary: średnica wylewu – 12,5, brzuśca – 13,5, dna – 5,5 cm, wysokość – 16,5 cm. Gлина z domieszką piasku i drobnego tłucznia kamiennego;

2. kubek z uchem wyciągniętym ponad krawędź wylewu (ryc. 5: 2), z zaokrąglonym dnem i brzuścem zdobionym pionowymi żłobkami – stojący po stronie wschodniej. Wymiary: średnica wylewu – 10, brzuśca – 12 cm, wysokość – 8 cm (z uchem – 10,5 cm). W glinie, jako domieszka wystąpił piasek;

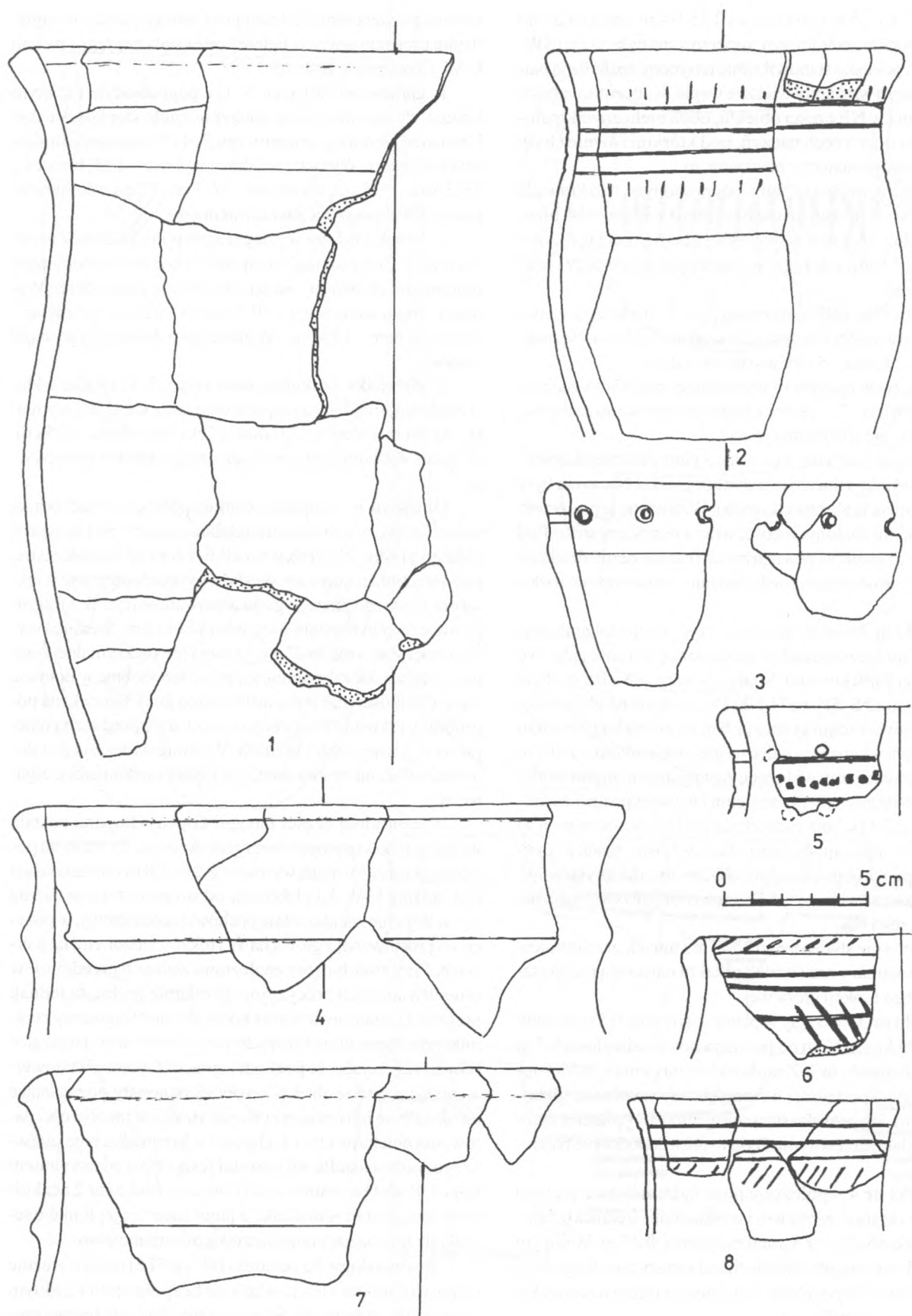
3. niewielka, półkulista miska (ryc. 5: 3) z lekko wklęsłym dnem, znajdująca się po stronie zachodniej. Jej wymiary: średnica wylewu – 11, dna – 7 cm, wysokość – 5,5 cm. W glinie wystąpiła domieszka drobnego tłucznia kamiennego.

Obiekt nr 6 – skupisko ceramiki położone w zachodniej części kopca, w wyraźnym zagłębieniu jądra, pod nasypem żółtego piasku. Na głębokości 0,6-1,0 m od współczesnej powierzchni znajdowały się skorupy, pochodzące w większości z jednego, dużego garnka esowatego (ryc. 6: 1), zgrupowane na powierzchni o średnicy około 2 m. Średnica wylewu naczynia – około 27 cm – równa jest maksymalnej średnicy brzuśca, która znajduje się prawdopodobnie w połowie jego wysokości (nie zrekonstruowano dna). Garnek ma pogrubiony i skośnie ścięty brzeg oraz listwę plastyczną nalepioną w górnej części brzuśca. W glinie widoczna jest domieszka tłucznia granitowego oraz ślady po domieszce organicznej.

W centralnej części nasypu kopca wkopana została w czasach nowożytnych jama grobowa (ryc. 2), które na poziomie pochówku miała wymiary: 2,25 x 1,0 m i zorientowana była po linii E-W. Jej głębokość od stropu nasypu wynosiła 1,8 m. W jamie znajdował się pochówek szkieletowy, w pozycji wyprostowanej z głową na W i rękami złożonymi na piersiach. Przy zmarłym nie znaleziono żadnych przedmiotów umożliwiających precyzyjne datowanie grobu, są jednak przesłanki (stan zachowania kości, drobne fragmenty ceramiki polewanej, które przypadkowo znalazły się w jamie grobowej) sugerujące, że pochodzi sprzed II wojny światowej.

Nie wszystkie obiekty zawierały materiały, pozwalające na określenie ich czasu powstania. Brak jest możliwości datowania obiektów nr 3 i 4, chociaż w przypadku tego pierwszego można ustalić, że powstał jeszcze przed usypaniem kopca. Podobne wątpliwości dotyczą obiektu nr 2 aczkolwiek tutaj kształt i konstrukcja jamy sugerują jej funkcję sepulkralną i związek z cmentarzyskiem kurhanowym.

Obydwa skupiska ceramiki (ob. nr 5 i 6) mają wyraźnie ofiarny charakter ale nie wiążą się bezpośrednio z żadnym z obiektów grobowych. Są one też młodsze od obydwu grobów, powstały dopiero wtedy gdy usypana została (wytworzyła się?) dolna część nasypu czyli jądro kopca. To właśnie

Ryc. 6. Netiszyn. Kurhan nr 1 – ceramika kultury trzcinieckiej z obiektu 6 (1) i nasypu.

w nim, w przygotowanych zagłębieniach złożona została ofiara. Następnie powstała wierzchnia część nasypu. Wszystkie te czynności mogły być dość znacznie rozciągnięte w czasie, brak jednak możliwości ich precyzyjnego datowania.

Górna część jądra kopca zawierała, oprócz wspomnianych już dwóch skupisk, większą ilość ceramiki i innych materiałów zabytkowych, krzemienych i kamiennych. Nieliczne materiały znajdowały się w spągu górnej części nasypu, zbudowanej z żółtego piasku. Zabytki skupione były na głębokości 0,6-0,9 m od współczesnej powierzchni. Zlokalizowane tam ułamki naczyń niekiedy sklejały się, w ten sposób częściowo zrekonstruowano 42 naczynia. Sklejające się fragmenty tych samych naczyń były niekiedy rozrzucone w różnych częściach nasypu oraz na różnych głębokościach. Ponadto stwierdzono obecność około 1500 fragmentów ceramiki, w tym 28 ułamków pochodzących z partii brzegowych, 40 zdobionych, oraz 30 z części przydennych naczyń. Większość znalezionej w kurhanie ceramiki związana jest z kulturą trzciniacką (ryc. 5-9) lecz wyróżniono też materiały kultury amfor kulistych oraz jeden fragment naczynia z karbowanym brzegiem i rzędem wypychanych guzków pod jego krawędzią (ryc. 9: 10), który morfologicznie i technologicznie przypomina ceramikę z wczesnej epoki żelaza.

Wśród zabytków krzemienych¹ występują: rdzenie, półsurowiec wiórowy i odłupkowy, okruchy i odpadki produkcyjne oraz narzędzia wiórowe, odłupkowe a także wykonane techniką rdzeniowania. Wszystkie zabytki krzemienne reprezentują miejscowy – wołyński – surowiec kredowy. Duża część wyrobów, np. rylce czy narzędzia wiórowe związana jest prawdopodobnie z epoką kamienia. Narzędzia bifacjalne, np. sierp a także część innych, jak nóż tylcowy z retuszem stopniowym, pod względem typologicznym odpowiadają krzemieniarstwu epoki brązu i mogą być związane z kulturą trzciniacką.

KURHAN NR 4

Położony był bezpośrednio na wschód od kopca nr 1. Okrągły nasyp o współczesnej średnicy około 18 m miał wysokość 1 m (ryc. 10, 11). Pod żółtym piaskiem nasypu o miąższości do 0,8 m, na którym utworzył się humus leśny (grubość 0,1-0,2 m), znajdowało się jądro analogiczne jak w kurhanie nr 1. Miało ono średnice około 14 i 15,5 m, maksymalna miąższość w centrum wynosiła około 0,8 m. Pod nasypem stwierdzono obecność pięciu obiektów oraz jedno naczynie, luźno stojące na poziomie jądra. W centralną partię nasypu wkopany został w latach II wojny światowej pochówek szkieletowy. W późniejszym czasie grób ten został częściowo naruszony dużym wkopem pod ziemiankę. Zniszczyła ona około 14% całkowitej powierzchni kopca.

Obiekt nr 1 – jego obecność stwierdzono w południowej części kurhanu dopiero po wyeksplorowaniu jądra, na

głębokości 1,7 m od powierzchni (1,9 m od punktu centralnego kopca). W rzucie poziomym owalny – średnice: 2 i 1,45 m – w profilu miał kształt nieckowaty i miąższość 0,2 m. Wypełnisko stanowił siwy piasek ze śladami spalenizny, zbliżony charakterem do tego, który tworzył jądro kopca.

Obiekt nr 2 – dołek słupowy w południowo-wschodniej części kopca, zarejestrowany pod jego jądrem na głębokości 1,3 m od powierzchni ziemi (1,9 m od punktu centralnego). Okrągła w rzucie poziomym jama, o średnicy 0,3 m miała wypełnisko jakościowo identyczne z jądrem kopca.

Obiekt nr 3 – jama w zachodniej części kopca, ujawniła się pod jądrem na głębokości 1,1 m od powierzchni (1,9 m od punktu centralnego). W rzucie poziomym wydłużona, w przekroju miała kształt nieckowaty; jej wymiary: 2,9 x 1,6, zagłębiona w całość na 0,3 m (spąg na 2,2 m). Wypełnisko stanowił ciemnosiy piasek z węglami drzewnymi – w części południowej silniej nasycony spalenizną – przepalonymi kamieniami oraz fragmentami naczyń (m. in. ryc. 15: 7).

Obiekt nr 4 – jama położona w północnej części kopca, ujawniła się pod jądrem kopca na głębokości 1,5 m (1,8 m od punktu centralnego). W rzucie poziomym owalna o średnicach 1,4 i 1,8 m, w przekroju miała kształt nieckowaty i miąższość 0,3 m. Pośrodku jamy widoczne było niewielkie zagłębienie, 0,2 m poniżej dna obiektu, okrągłe w planie i ostro zakończone w przekroju (dołek słupowy?). Wypełnisko jamy stanowił ciemnosiy pasek, w którym wystąpiły ułamki ceramiki pochodzące z kilku naczyń (ryc. 14: 3, 16: 5, 17: 3), okruchy krzemienia i drobne węgle drzewne.

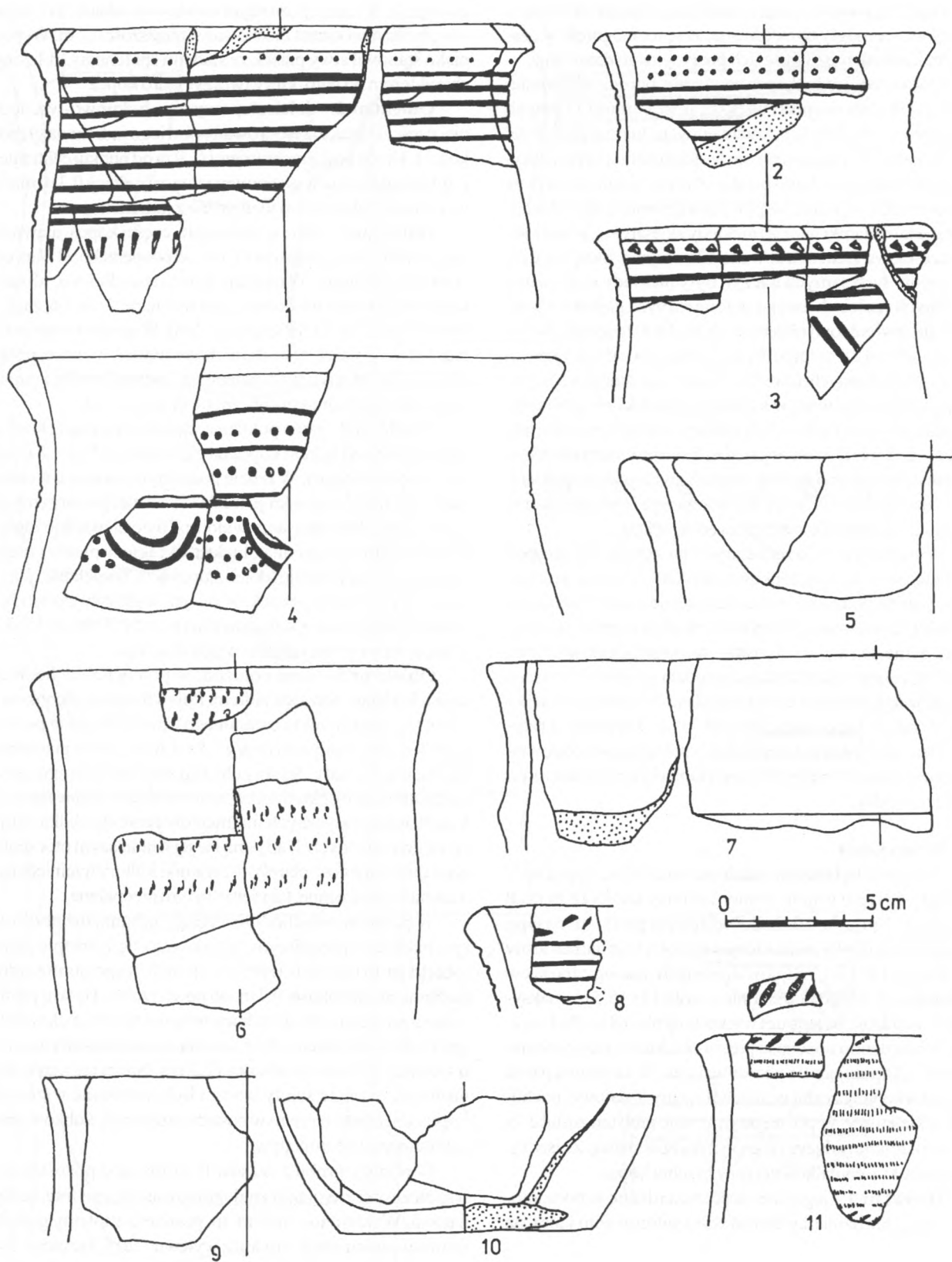
Obiekt nr 5 – jama położona w północno-zachodniej części kurhanu, pod jego jądrem. Pojawiła się na głębokości 1,1 m (1,7 m od punktu centralnego), miała w rzucie poziomym kształt owalny i wymiary 2,5 x 1,65 m, zaś w przekroju kształt nieckowaty. Jej wypełnisko stanowił ciemnosiy, miejscami czarny piasek z drobnymi węglami. Znalezione tu 8 niecharakterystycznych fragmentów ceramiki i kilka okruchów krzemienych. Nad jamą i w jej najbliższym otoczeniu wystąpiła duża ilość ułamków ceramiki kultury trzciniackiej, materiały krzemienne, kamienie, w tym przepalone.

W północno-wschodniej części kurhanu, tuż pod żółtym piaskiem nasypowym, znajdowało się w stropie jądra (**obiekt nr 6**) naczynie (ryc. 15: 1). Stało na poziomie jądra kurhanu, na głębokości 0,7 m. od powierzchni. Była to profilowana misa esowata, o średnicy wylewu równej maksymalnej średnicy brzuśca – 17,5 cm, lekko stopkowatym dnie o średnicy 7,5 cm i wysokości 12,5 cm. Naczynie miało pogrubiony, skośnie ścięty brzeg i było zdobione w górnej części ornamentem rytym w postaci poziomych żłobków oraz zakreskowanych trójkątów.

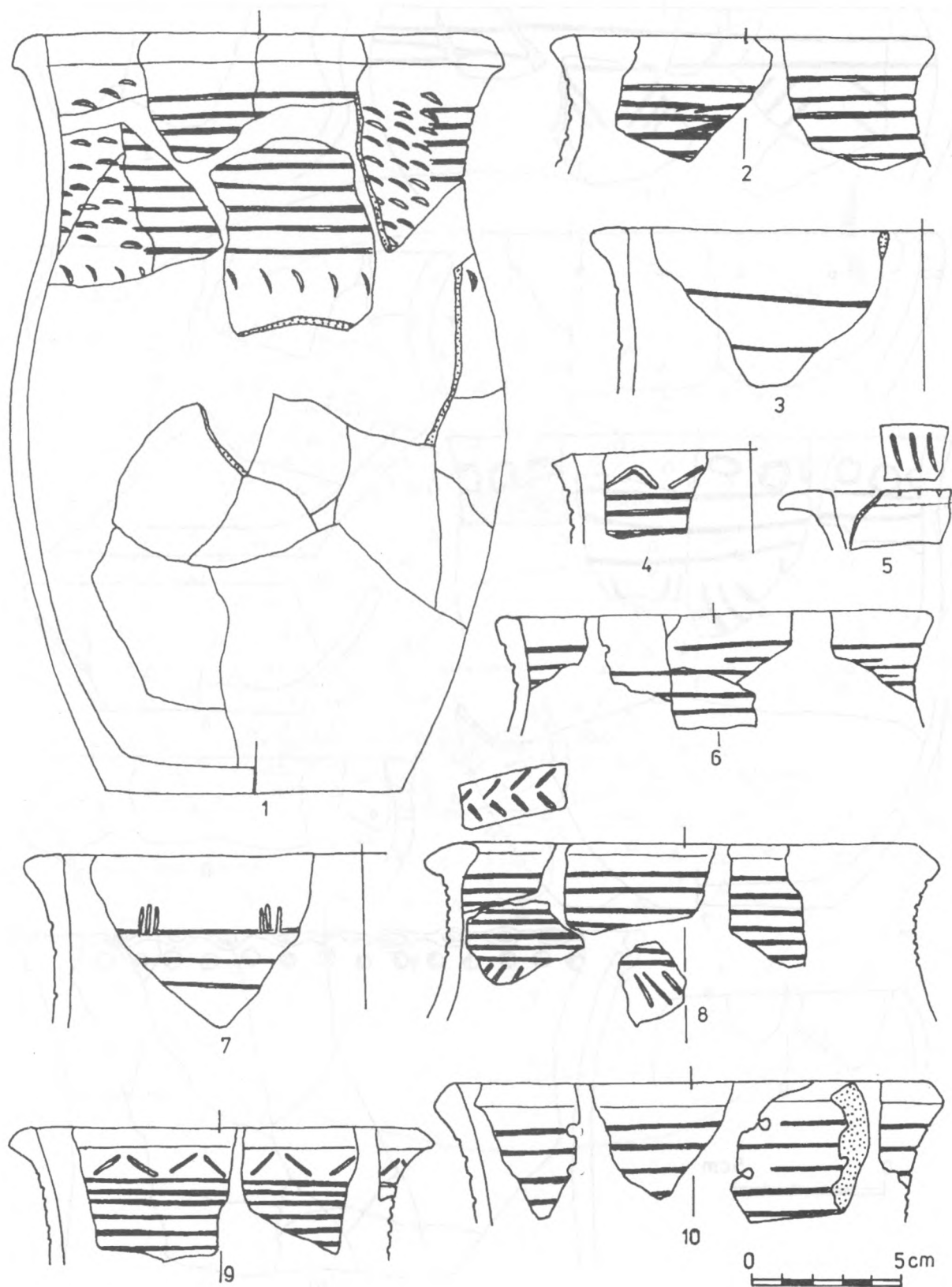
W pobliżu grobu z czasów II wojny oraz pozostałości współczesnej ziemianki znaleziono dość liczne fragmenty naczyń. Wyklejono z nich m. in. prawie kompletny garnek esowaty o wymiarach: średnica wylewu – 20,5, brzuśca – 24, dna – 10, wysokość – 30 cm. Naczynie ma typowe dla kultury trzciniackiej cechy technologiczne, morfologiczne oraz zdobnictwo (ryc. 13: 1).

¹ Opracowanie materiałów krzemienych będzie przedmiotem osobnej publikacji.

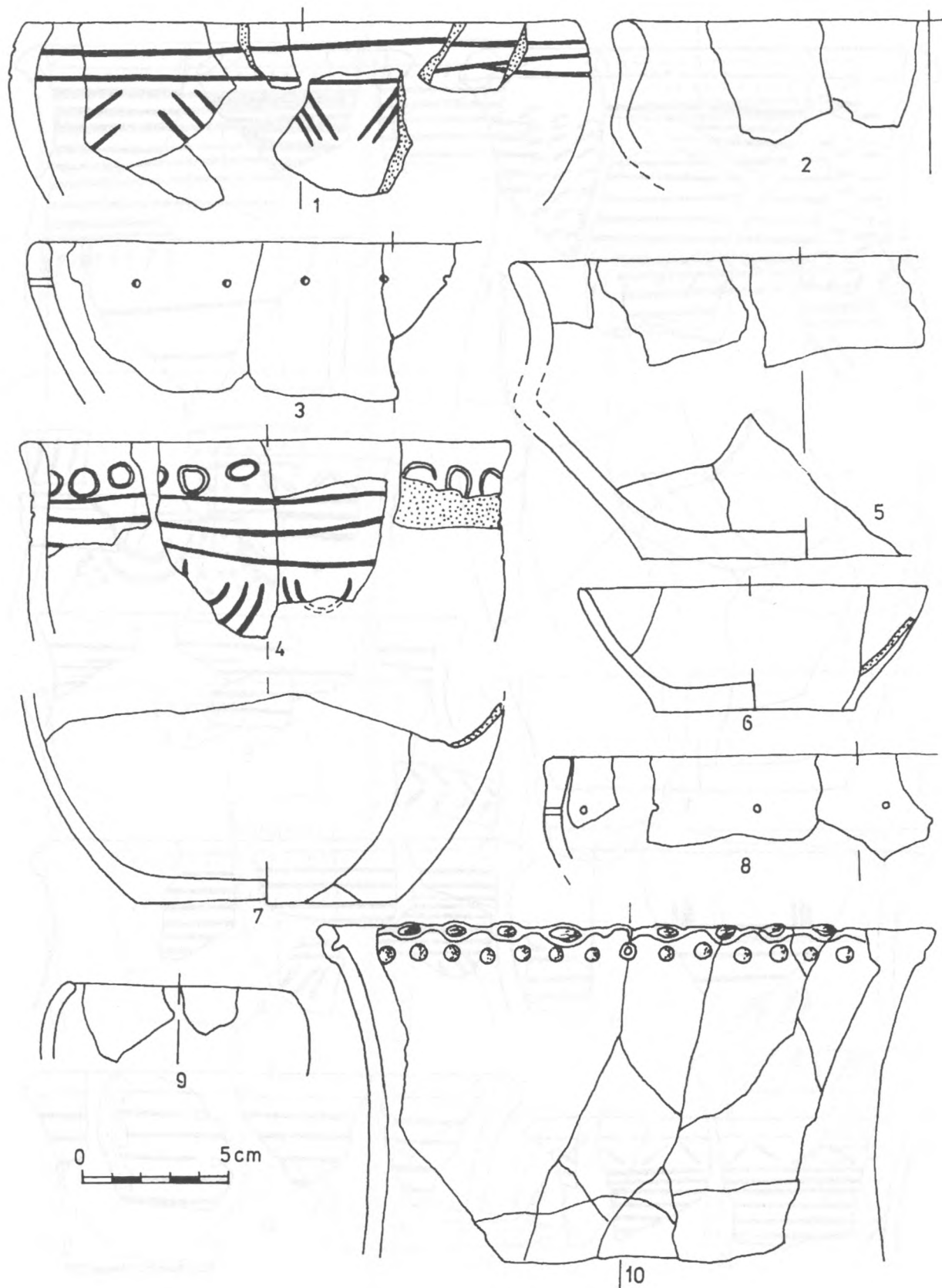

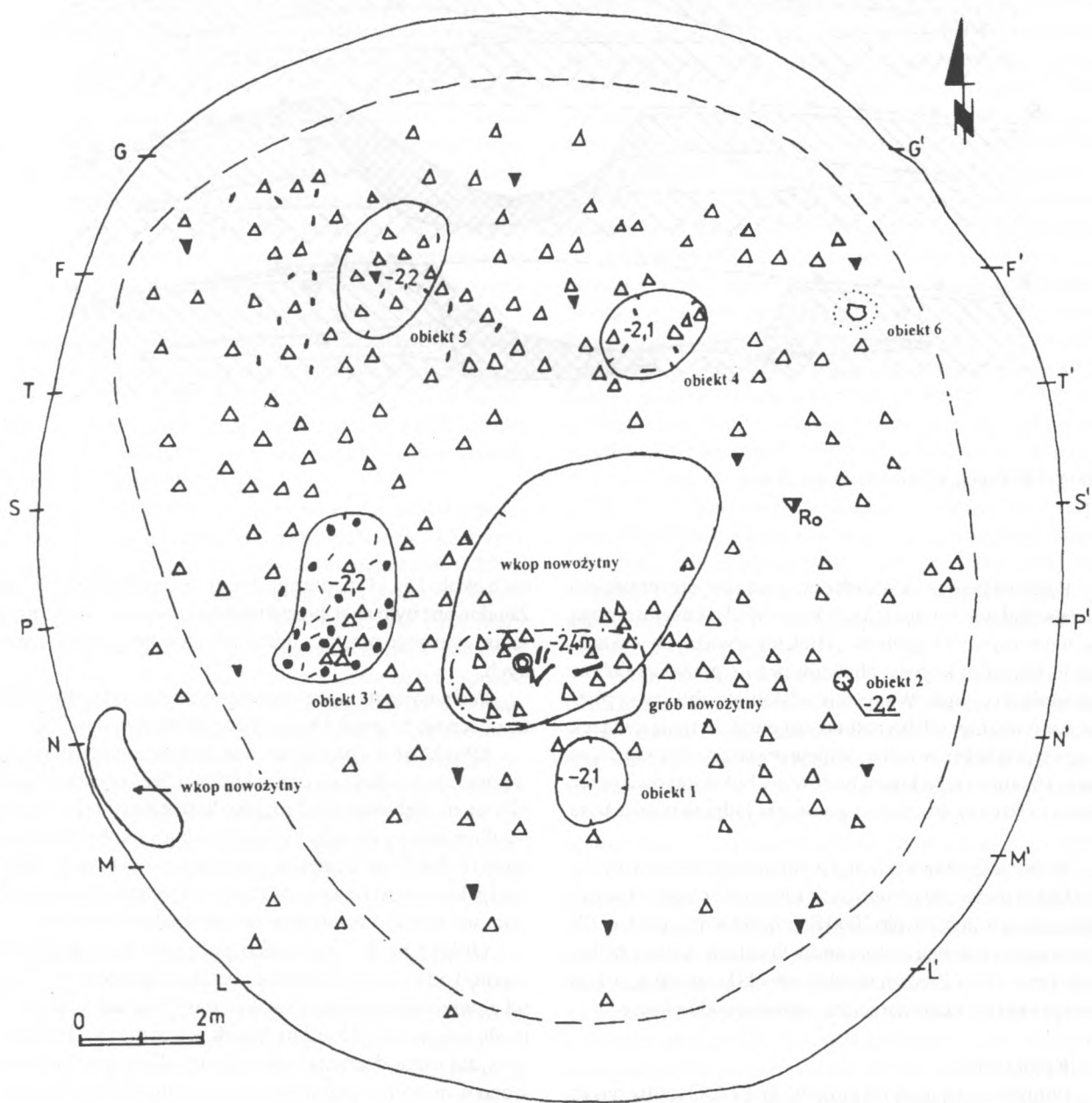
Ryc. 7. Netiszyn. Kurhan nr 1 – ceramika kultury trzcinieckiej z nasypu.

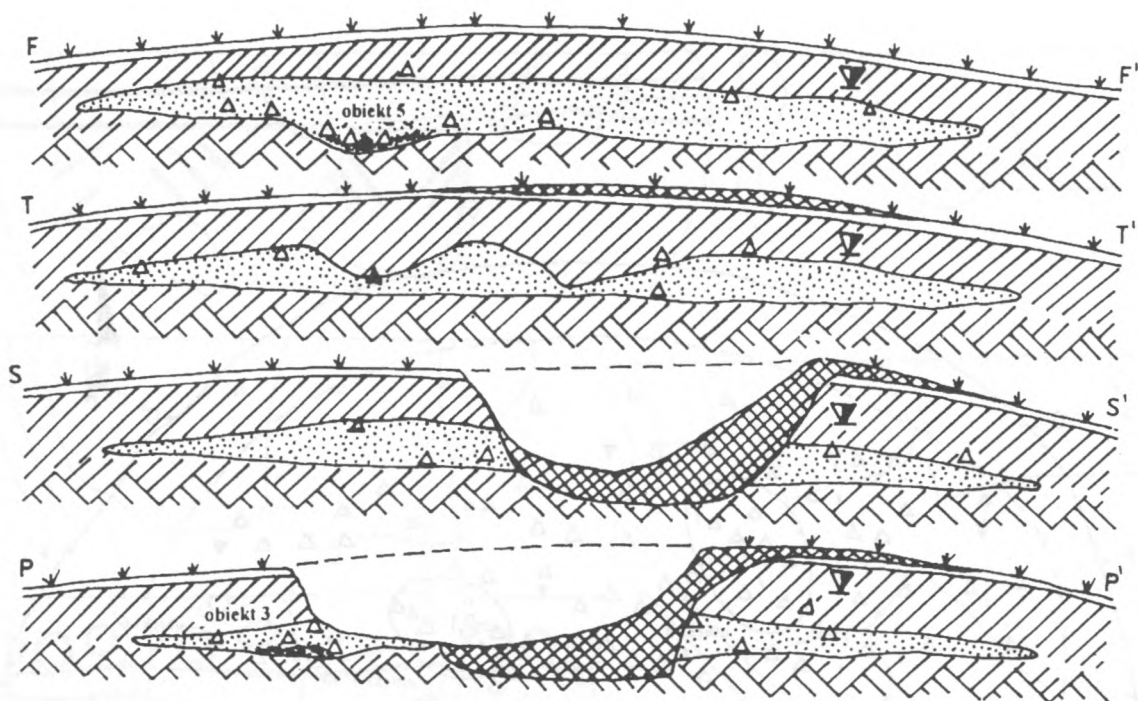
Ryc. 8. Netiszyn. Kurhan nr 1 – ceramika kultury trzcinińskiej z nasypu.

Ryc. 9. Netiszyn. Kurhan nr 1 – ceramika kultury trzcinieckiej i z początków epoki żelaza (10) z nasypu.

Ryc. 10. Netiszyn. Kurhan nr 4.

Ryc. 11. Netiszyn. Kurhan nr 4 – przekroje.

Pod nasypem nie stwierdzono obiektów zawierających szczątki ludzkie, a więc takich, które bezdyskusyjnie mogą być traktowane jako grobowe. Brak też wyraźnych wskazówek na łączenie z kopcem obiektów nr 1 i 2, prawdopodobnie pozostałości ognisk. Wszystkie odsłonięte obiekty są płytkie, zaś charakter ich wypełnisk sugeruje, że mają związek z ogniem i składaniem ofiar. Istnieją przesłanki aby sądzić, że nasyp również i tego kopca budowany był stopniowo przez dłuższy okres czasu, zaś na poziomie jądra składane były ofiary.

W jądrze oraz zewnętrznej partii nasypu kurhanu wystąpiły liczne materiały ceramiczne, głównie z czasów kultury trzcinieckiej w ilości około 2000 fragmentów naczyń (ryc. 12-18) ale także ceramika kultury amfor kulistych i kultury malickiej (?) (ryc. 18: 4). Znalezione także zabytki krzemienne, w tym 2 sierpy oraz rozmaite narzędzia wiórowe i odłupkowe.

KURHAN NR 7

Położony jest na N od kopców nr 1 i 4. Owalny nasyp o średnicach 18 i 16 m ma wysokość 0,9-1 m (rys. 19, 20). W części centralnej wkopany został w czasach nowożytnych pochówek szkieletowy. Ogromna jama, w której zarejestrowano tylko jeden szkielet, zniszczyła powierzchnię o wymiarach około 4 x 5 m, przecięła cały nasyp i zagłębiła się w calcu na 0,25-0,3 m.

Nasyp kopca miał dwie warstwy. Wierzchnią stanowił żółty piasek, o miąższości około 0,5-0,6 m na którym wytworzył się humus leśny. Dolną – soczewkowate jądro o średni-

cach około 15 i 11 m. oraz grubości: w centrum – 0,7-0,5 m. Zbudowane było ze słabo zglinonego, ciemnoszarego, miejscami czarnego piasku z udziałem drobnych węgli drzewnych.

Pod nasypem i w jego najbliższym otoczeniu stwierdzono obecność 5 ognisk i 8 jam różnej wielkości (ryc. 19).

Obiekt nr 1 – palenisko, znajdowało się pod nasypem w północno-wschodniej części kurhanu, jego obecność ujawniła się na głębokości 0,8 m, jako koncentracja spalenizny. Miało regularny okrągły kształt o średnicy około 1 m i miąższości 0,2-0,25 m. Piasek w tym miejscu był twardy i zbity. Nad paleniskiem i na jego obrzeżach – wystąpiły liczne ułamki ceramiki kultury trzcinieckiej oraz przepalone kamienie.

Obiekt nr 2 – palenisko położone na południowo-wschód od kopca, odsłonięte zostało na głębokości 0,4 m od powierzchni gruntu. Owalne, o wymiarach 1,2 x 0,5 m miało miąższość 0,25-0,3 m. Piasek w tym miejscu był jasnosiuwy, zaś węgle drzewne rozłożyły się całkowicie. Nie znaleziono w nim ani w najbliższym otoczeniu żadnych materiałów datujących.

Obiekt nr 3 – palenisko położone tuż przy południowo-wschodnim skraju obecnego nasypu, w odległości około 2 m od paleniska nr 2. Wymiary: 1,5 x 1 m, maksymalna miąższość około 0,25 m. Jasnoszary piasek zawierał kilka większych węgli.

Obiekt nr 4 – palenisko w południowo-zachodniej części kopca, pod jego nasypem. Pojawiło się na głębokości 0,9 m od powierzchni. Miało owalny kształt o średnicach 3

i 1,2 m i maksymalną miąższość 0,3 m. W jego okolicach nie stwierdzono materiałów zabytkowych o wyraźnym związku z obiektem.

Obiekt nr 5 – palenisko oddalone o 1,5 m na zachód od obiektu nr 4, o średnicy 1 m i miąższości 0,2-0,25 m. Pojawiło się na głębokości 0,9 m od powierzchni, na granicy pierwotnego nasypu kopca – częściowo pod nim. W jego okolicach nie stwierdzono materiałów zabytkowych.

Obiekt nr 6 – pojawił się na głębokości 0,4 m od powierzchni gruntu. Ta wydłużona jama, o wymiarach: 3,7 na 1,6 m, zorientowana była po linii SSE-NNW. W przekroju nieckowata, o płaskim dnie miała miąższość 0,7 m. Wypełnisko stanowił ciemnosivny piasek, o barwie intensywniejszej w części południowej – występowały tu większe fragmenty węgla drzewnego. W jamie znaleziono 15 drobnych ułamków ceramiki kultury trzcinińskiej oraz kilka niecharakterystycznych zabytków krzemienych. Kształt i rozmiary jamy każą uwzględnić możliwość wykorzystania jej jako jamy grobowej. Nie stwierdzono tu jednak szczątków ludzkich.

Obiekt nr 7 – jama położona 1,5 m na zachód od obiektu nr 1, wyróżniona została pod obecnym nasypem na głębokości 0,7 m od powierzchni. Kolistą, o średnicy 0,6 m., w profilu miała kształt nieckowaty i była zagłębiona na 0,3 m. Jej ciemnoszare, miejscami czarne, wypełnisko stanowił piasek z drobnymi węglami drzewnymi.

Obiekt nr 8 (ryc. 21) – zarejestrowany został w południowo-wschodniej części nasypu na głębokości 0,3 m i położony był równolegle do jego skłonu, miąższość 0,25 m. W rzucie poziomym owalny o średnicach 1,1 i 0,65 m, w profilu o kształcie nieckowatym. Wypełnisko to ciemnoszary piasek z węglami drzewnymi, skoncentrowanymi w południowo-wschodniej części oraz 5 fragmentami naczyń. Sposób powstania obiektu nie jest w pełni zrozumiały. Powstał najprawdopodobniej w trakcie sypania kopca – a to potwierdzałoby, że poszczególne części nasypu mają różną chronologię i cały nasyp formowano, z przerwami, przez dłuższy okres czasu. Możliwe też, że obiekt nie jest jamą sensu stricto a jedynie koncentracją spalenizny, powstałą poprzez zgarńnięcie popiołów i węgla z otoczenia lub jako efekt ognisk palonych w tym miejscu, w przerwach pomiędzy sypaniem kopca.

Obiekt nr 9 – dołek słupowy (?) (ryc. 21), zlokalizowany został w południowo-wschodniej części nasypu, na głębokości 0,55 m. Regularna jamka, o średnicy 0,3 m, miała miąższość 0,3 m. Wypełnisko stanowił ciemnosivny piasek z nielicznymi, drobnymi węglami. I w tym przypadku ma miejsce sytuacja podobna, jak opisana powyżej – być może jest to dowód na stopniowe tworzenie się nasypu kurhanu zaś pomiędzy poszczególnymi odcinkami prac istniały dłuższe przerwy.

Obiekt nr 10 – jama pojawiła się na południe od jądra kopca, na głębokości 0,6 m. Była wkopana w calec na głębokość 0,35 m, kolistą, o nieostrych konturach i średnicy około 0,7-0,75 m, w przekroju miała kształt nieckowaty. Wypełniona była ciemnosivnym piaskiem z ciemniejszymi warstewkami spalenizny i węgielkami, wśród których wystąpiły 3 fragmenty ceramiki kultury trzcinińskiej.

Obiekt nr 11 – pojawił się na głębokości 0,5 m od powierzchni i miał głębokość 0,3 m W rzucie poziomym okrągła jama o średnicy 1 m, w profilu była niesymetrycznie nieckowata. Wypełnisko stanowił ciemnosivny piasek z drobnymi węglami oraz dwoma fragmentami niecharakterystycznej ceramiki.

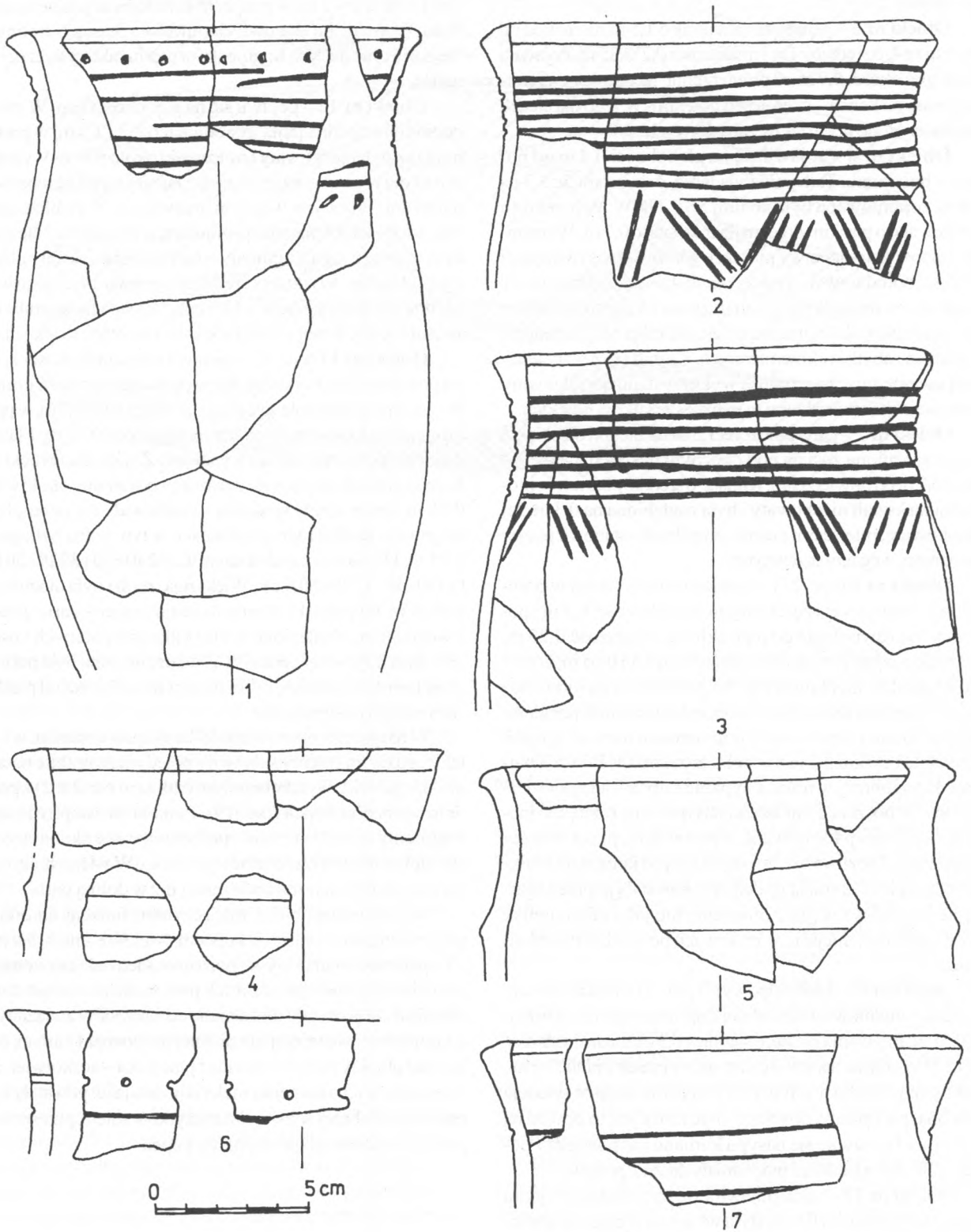
Obiekt nr 12 – pojawił się na głębokości 1 m. W rzucie poziomym owalna jama, o średnicach 2,3 i 2,5 m, w profilu miała kształt nieckowaty i miąższość około 0,6 m. Wypełnisko tworzył czarno-szary piasek z jaśniejszymi przebarwieniami oraz drobnymi węglami drzewnymi. W pobliżu jamy znaleziono zdobioną misę profilowaną (ryc. 24: 5). Naczynie było rozbite a jego fragmenty – rozproszone – leżały niedaleko od siebie. Wymiary: średnica wylewu 14,5, brzuśca – 16, dna – 8 cm, wysokość – 13,5 cm. Misa ma niepogrubiony, skośnie ścięty brzeg i lekko wklęsłe, tworzące stopkę dno.

Obiekt nr 13 (ryc. 21) – pojawił się na głębokości 1,2 m od powierzchni i był wkopany w pierwotny poziom gruntu. W rzucie poziomym okrągła jama o średnicy 0,65-0,7 m, w przekroju miała kształt prostokątny i miąższość 0,35 m. Płaskie dno było polepione gliną i wypalone. Z wierzchu obiekt zabezpieczono drewnianymi żerdziami o średnicy około 0,05-0,08 m, które uległy spaleniowi – zachowały się przepalone fragmenty żerdeń różnej wielkości, w tym jedna o długości 0,75 m. Uzyskano z nich 2 daty ^{14}C : 3280 ± 50 i 3220 ± 50 BP (1330 ± 50 i 1270 ± 50 b.c.)². Większość żerdeń była ułożona po linii E-W. Wypełnisko stanowił ciemny, szaro-czarny piasek z węgielkami. Znaleziono w nim kilka przepalonych kostek oraz dwa fragmenty ceramiki. Z wierzchu jama była przysypana jasnym piaskiem, odróżniającym się barwą od piasku, tworzącego nasyp kopca.

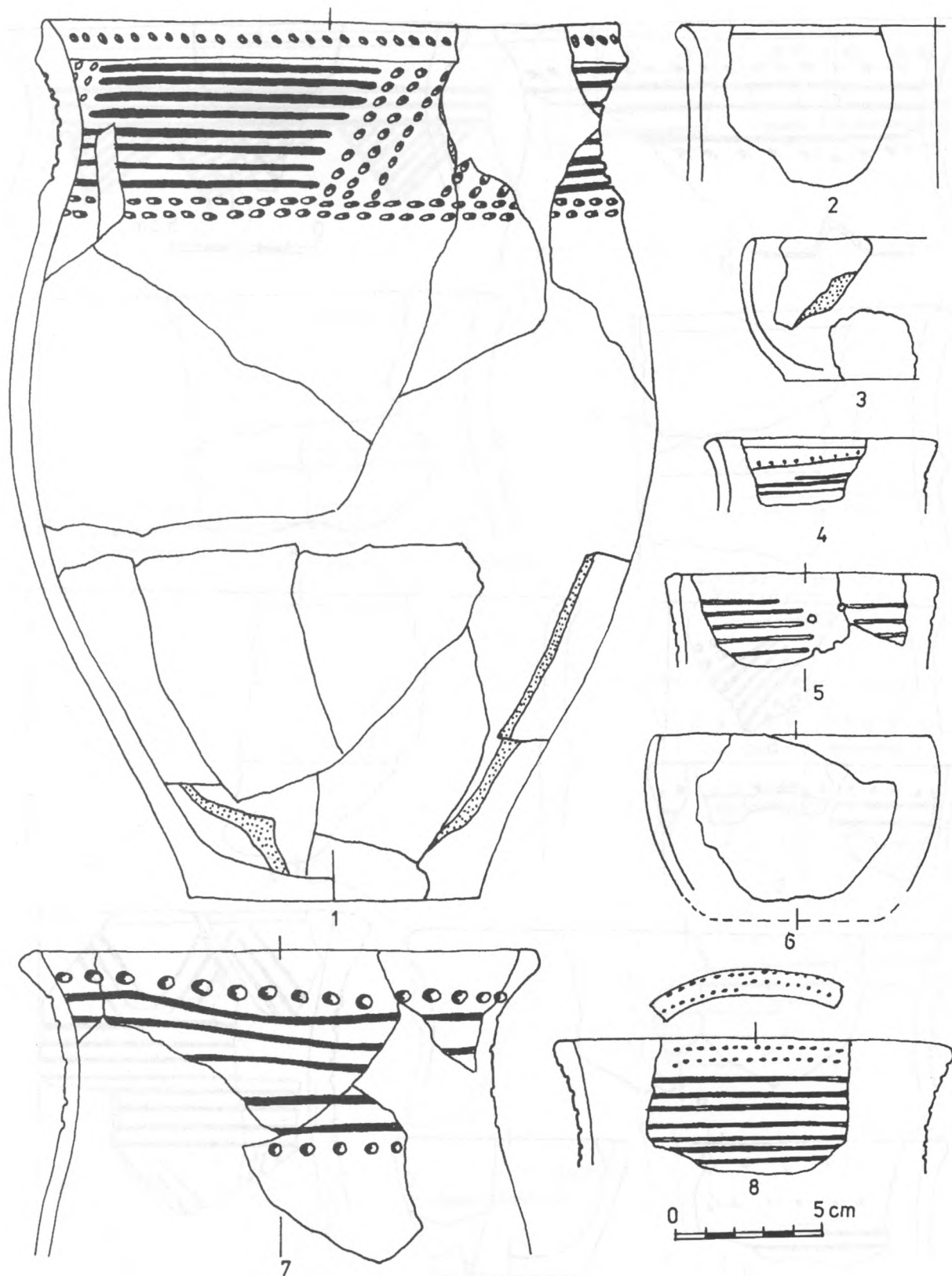
W nasypie zarejestrowano kilka skupisk ceramiki, w tym takie, gdzie fragmenty stanowiły pojedyncze rozbite naczynia, np. gamek z wyodrębnionym barkiem (ryc. 24: 2) z południowej części kopca (ryc. 19). Ponadto wystąpiły liczne fragmenty innych naczyń – pojedyncze, nie sklejające się skorupy, zabytki krzemienne i kamienie. W wierzchniej części nasypu było ich znacznie mniej niż w dolnej partii.

Nie wszystkie obiekty mają czytelną funkcję, chronologię i ewentualny związek z kopcem. Niektóre z nich, jak nr 2 i 3 – paleniska – znalazły się poza obwodem tak pierwotnego jak i obecnego nasypu i czas ich powstania jest nieustalony. Możliwe, że powstały niezależnie od obrzędów związanych z kurhanem – wcześniej lub później niż powstał kurhan. Natomiast obiekty nr 4 i 5 – również paleniska – aczkolwiek nie wystąpiły w ich otoczeniu materiały datujące, powstały najprawdopodobniej w związku z użytkowaniem przestrzeni: przed, w trakcie lub po usypaniu kopca.

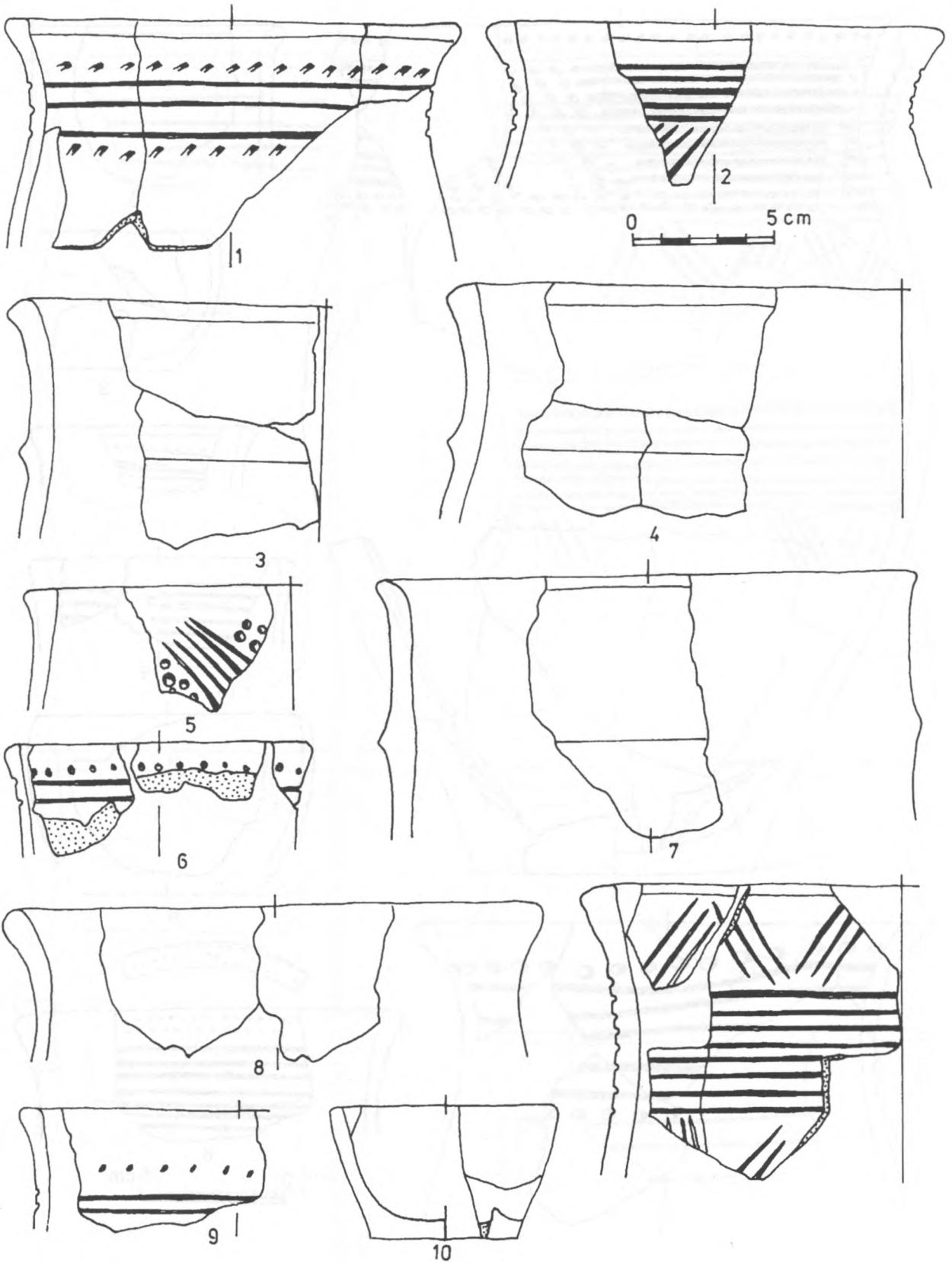
² Analizy wykonano w Kijowskim Laboratorium radiowęglowym. Daty skalibrowano według programu komputerowego OxCal v.3.5 i uzyskano następujące wyniki przy zasięgu wiarygodności 68,2%: 1 – 1630-1490 (65,9%); 2 – 1525-1425 BC (68,2%). Data średnia waha się w przedziałach: 1600-1570 BC (10,2%); 1530-1490 BC (39,1%); 1480-1450 BC (18,9%).

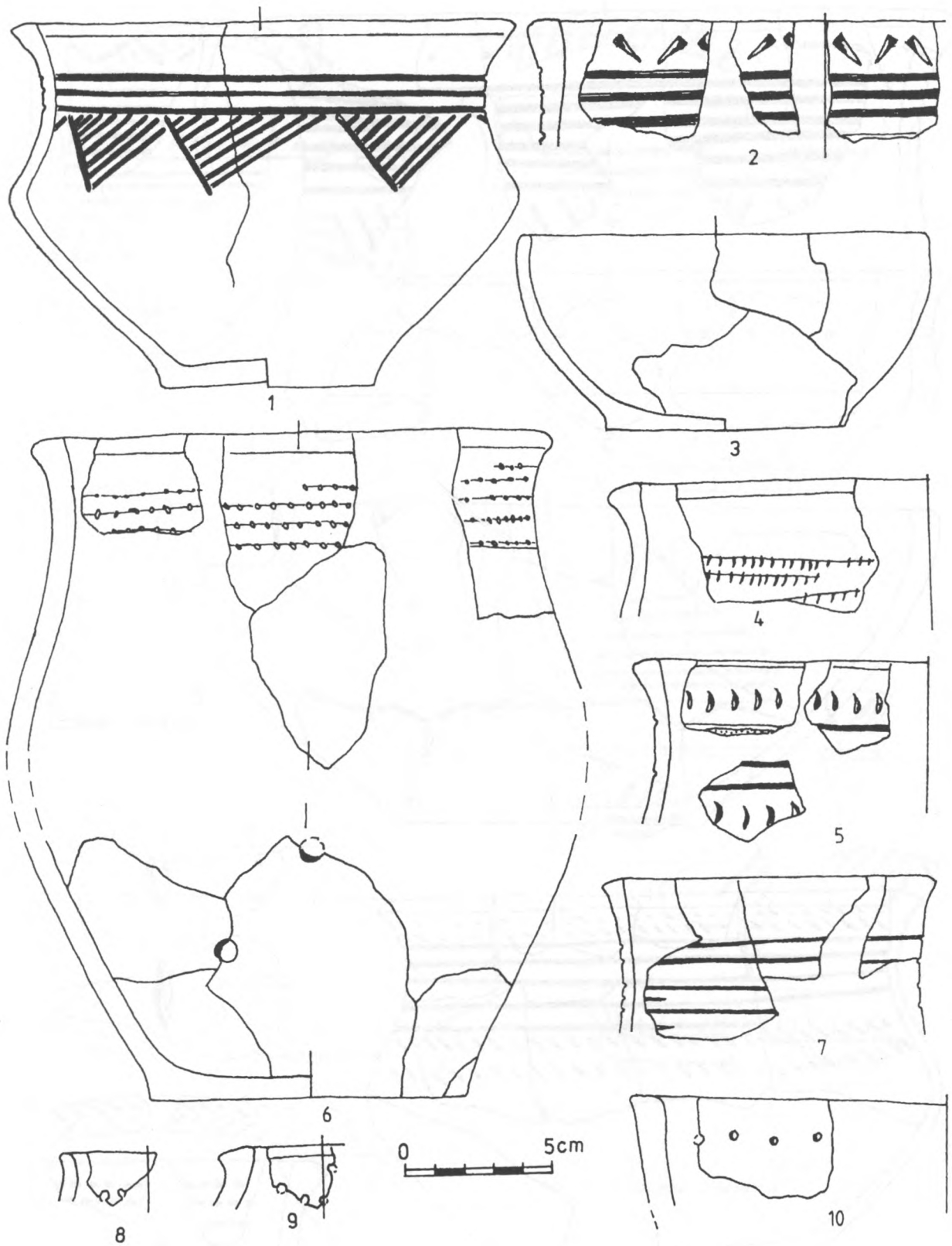
Ryc. 12. Netiszyn. Kurhan nr 4 – ceramika kultury trzcinięckiej z nasypu.

Ryc. 13. Netiszyn. Kurhan nr 4 – ceramika kultury trzcynieckiej z nasypu.

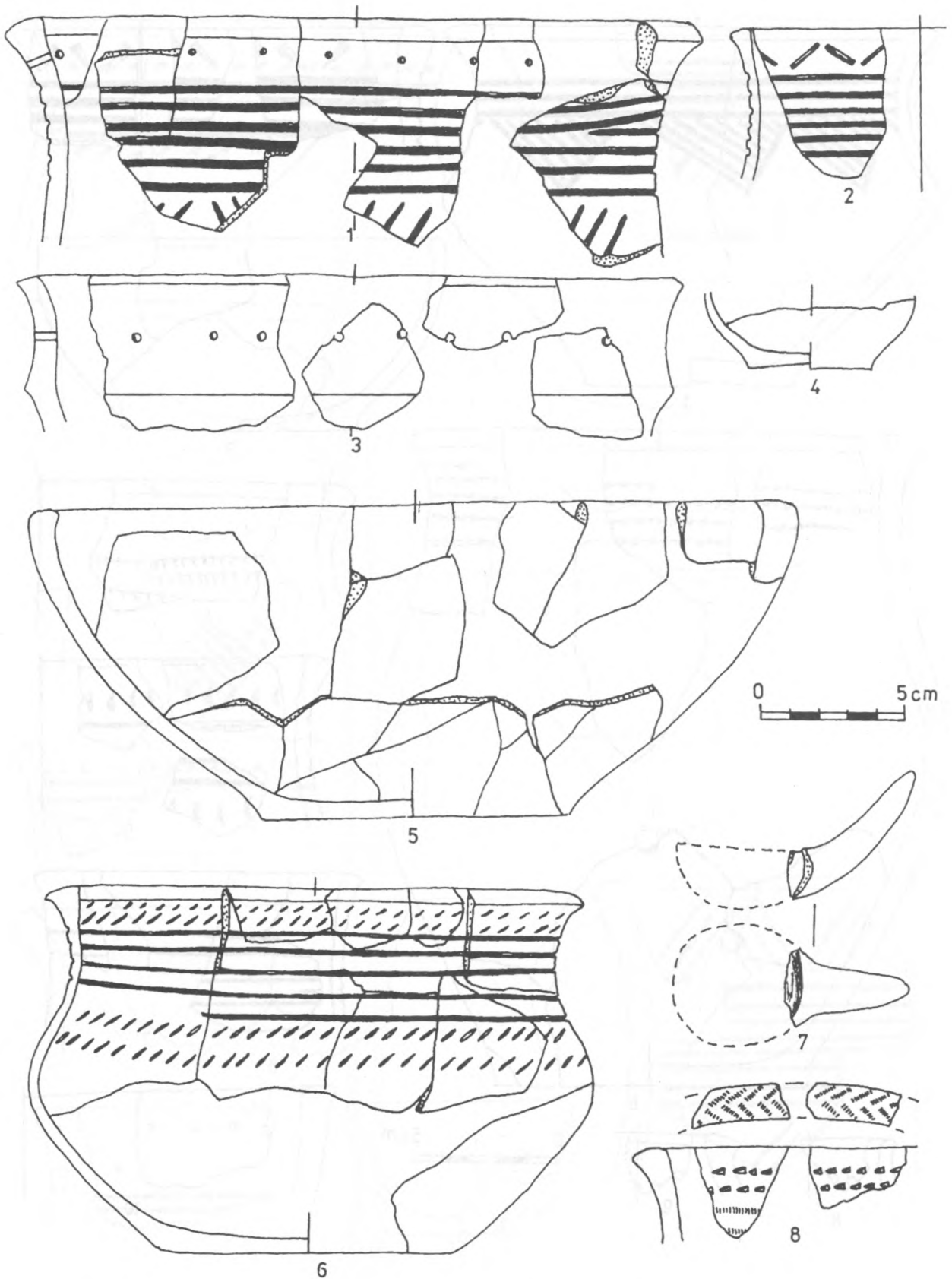

Ryc. 14. Netiszyn. Kurhan nr 4 – ceramika kultury trzcienieckiej z obiektu nr 4 (3) i nasypu.

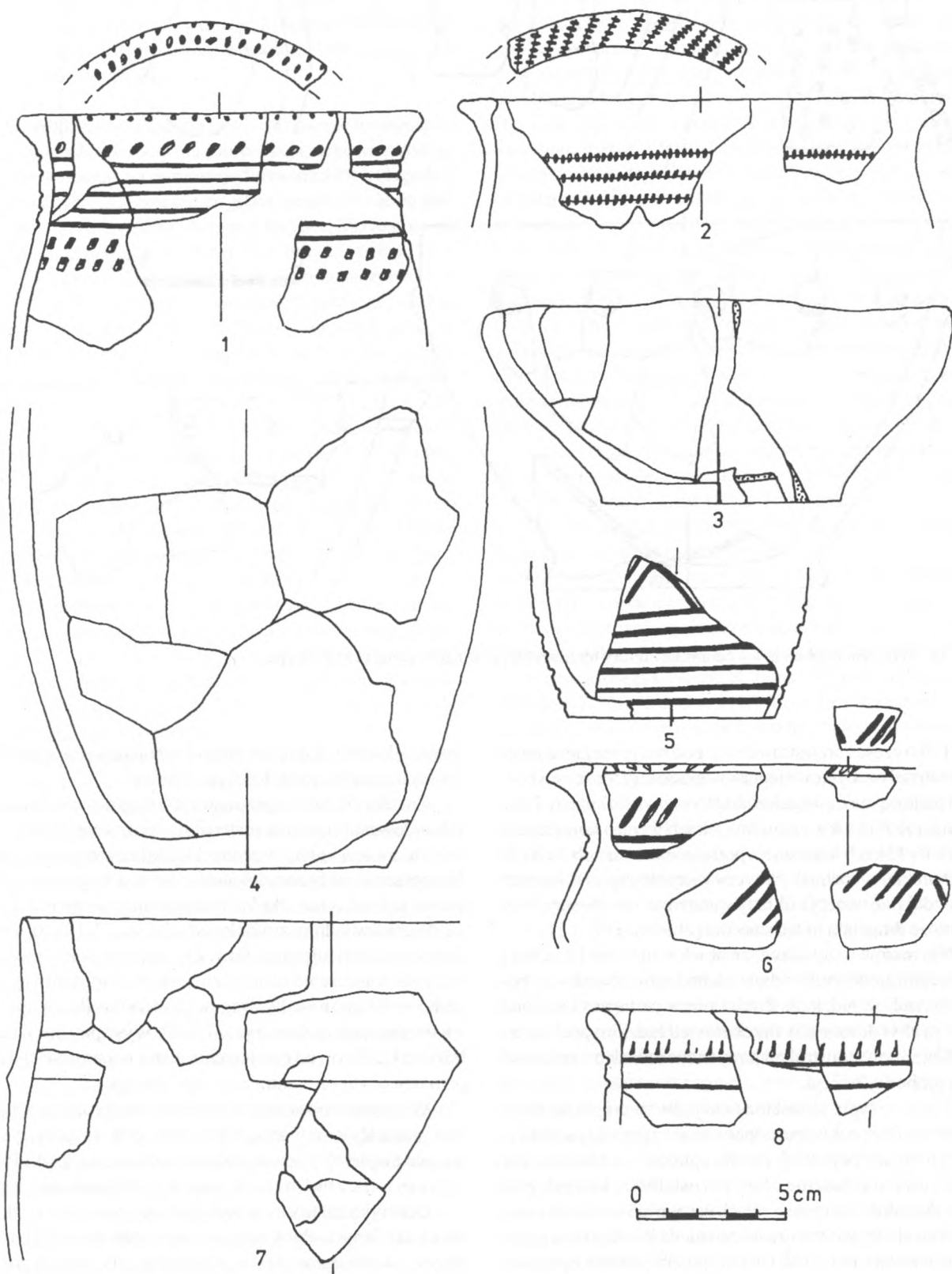

Ryc. 15. Netiszyn. Kurhan nr 4 – ceramika kultury trzcinińskiej z obiektu nr 3 (7), 6 (15: 1) i nasypu.

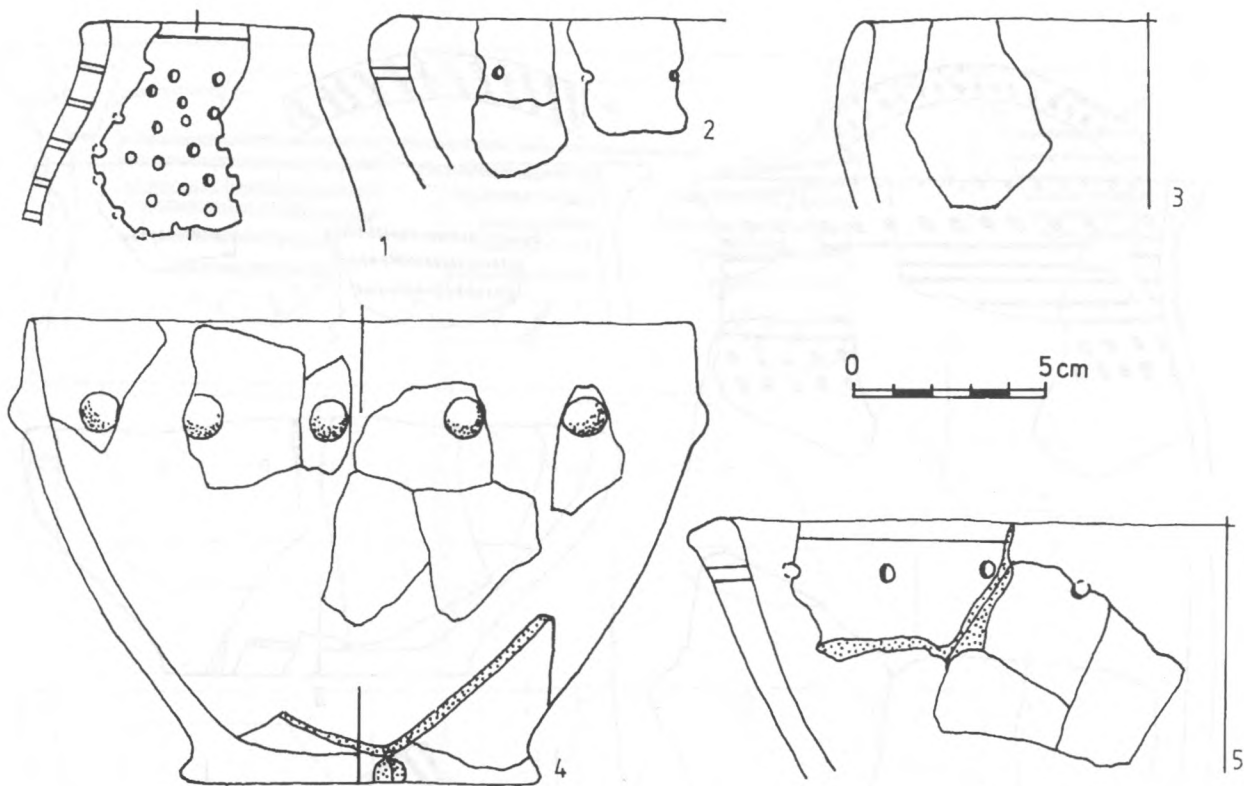

Ryc. 16. Netiszyn. Kurhan nr 4 – ceramika kultury trzcinieckiej z obiektu 4 (5) i nasypu.

Ryc. 17. Netiszyn. Kurhan nr 4 – ceramika kultury trzcinięckiej z obiektu 4 (3) i nasypu.

Ryc. 18. Netiszyn. Kurhan nr 4 – ceramika kultury trzcinieckiej oraz neolityczna (11) z nasypu.

Tylko część zarejestrowanych pod nasypem jam zawierała materiały zabytkowe jednak większość (a może i wszystkie?) zdaje się mieć związek ze sprawowanym tu kultem. Przemawiają za tym takie elementy, jak ich forma i konstrukcja (ob. nr 6 i 13), ich lokalizacja pod nasypem (np. ob. nr 8 i 9) czy charakter wypełnisk (dotyczy wszystkich jam). Niektóre jamy zdają się tworzyć układy sprzężone, np. obiekty 8 i 9; być może drugi taki układ stanowią obiekty 6 i 7.

Nie można wykluczyć, że obiekty nr 6 i nr 13 pełniły funkcję jam grobowych aczkolwiek brak na to dowodów w postaci szczątków ludzkich. Znalezione w jamie nr 13 spalone kości są zbyt drobne aby orzekać o ich ludzkim pochodzeniu. Staranność konstrukcji jamy może jednak przemawiać za jej grobową funkcją.

Część nasypu, określaną jako jądro tworzyła się stopniowo, poprzez cykliczne odprawianie czynności, w trakcie których sypano popiół lub palono ogniska. Działaniom tym towarzyszyło składanie ofiar, pozostałością których jest, m. in. duża ilość ceramiki – całych naczyń lub rozbitych i rozproszonych. Po jakimś czasie zaistniała konieczność przykrycia warstwy popielisk i w ten sposób została częściowo zebrana i uformowana warstwa „ofiarna”, przybierając soczewkowaty kształt a następnie nadsypana wierzchnią część kurhanu. Powstała ona z żółtego piasku, stanowiącego tu-tejsze podłoże. Jednak i w tej warstwie można wydzielić dwie

części, z których dolna jest nieco ciemniejsza wskutek nasycenia piasku niewielką ilością próchnicy.

Znaleziono łącznie przeszło 1600 fragmentów ceramiki. Zdecydowana większość materiałów ceramicznych ma związek z ludnością kultury trzcinieckiej, która wzniosła kurhan. W większości były one zlokalizowane w dolnej części nasypu – w jądrze kopca. Około 50 fragmentów ceramiki odnosi się do czasów kultury amfor kulistych (ryc. 27: 1-5, 9), prawdopodobnie jej młodszej fazy. Znalazły się one w nasypie wskutek zniszczenia neolitycznej warstwy kulturowej. Ponadto wyróżniono kilka fragmentów ceramiki związanej z wczesną epoką żelaza (ryc. 27: 6-8). Wystąpiły one na głębokości 0,5-0,6 m od powierzchni ziemi w, naruszonej wkopem nowożytnym, centralnej części nasypu.

W nasypie kopca znaleziono także nieobrobione kamienie i materiały krzemienne, wśród których były narzędzia takie, jak: fragmenty sierpów, retuszowane wióry i odłupki. Przy najmniej część z nich może się wiązać z kulturą trzciniecką.

Ceramika kultury trzcinieckiej znaleziona we wszystkich trzech zbadanych obiektach wykazuje jednolitość technologiczną – w glinie domieszka granitowego tłucznia lub grubego piasku, powierzchnie naczyń bardzo starannie gładzone, niekiedy wyblyszczane, mają barwę plamistą w różnych odcieniach brunatnych bądź szaro-brunatnych. Grubość ścianek jest proporcjonalna do wielkości naczyń. Naczynia są

słabo zróżnicowane morfologicznie. Obecne są przede wszystkim garnki esowate różnych rozmiarów (przeważają o pojemności 2-3 litrów), w drugiej kolejności misy półkuliaste i być może misy profilowane (esowate) oraz pojedyncze egzemplarze innych form.

Garnki. Zachowane lub zrekonstruowane w całości zostały tylko nieliczne naczynia. Obserwacja zachowanych fragmentów wskazuje na dominację form smukłych i łagodnie profilowanych, głównie takich gdzie średnica wylewu zbliżona jest do maksymalnej średnicy brzuśca. Ta ostatnia zaś występuje mniej więcej w połowie (ryc. 6: 1, 2; 7: 6; 8: 1; 12: 1; 15: 6; 24: 1), rzadziej powyżej 1/2 wysokości naczynia (5: 1; 12: 3; 13: 1; 22: 1). Brzegi są najczęściej pogrubione i skośnie ścięte lub pogrubione i zaokrąglone. Większość garnków jest zdobiona. Ornament występuje w górnej części, zajmując około 1/3 lub 1/4 wysokości naczynia. Niekiedy zdobiono również krawędź wylewu (ryc. 7: 11; 8: 8; 13: 8; 17: 1, 2). Dominuje zdobnictwo ryte – kombinacje żłobków, nakłucia, rzadziej motyw „dru tu kolczastego” (ryc. 15: 7; 17: 2) a także listwy plastyczne (ryc. 6: 1, 4, 7; 7: 7; 12: 4; 14: 3, 4, 7; 16: 3).

Pojedynczo wystąpiły inne odmiany garnków, jak: niskie naczynia z wyodrębnionym barkiem (ryc. 24: 2) lub łagodnie profilowane o stosunkowo długiej, cylindrycznej szyi (ryc. 24: 3) a także forma beczułkowata (17: 7).

Misy profilowane. Przykłady takich naczyń – w tym tylko jeden egzemplarz kompletny – znaleziono we wszystkich kopcach (9: 2, 4, 5; 15: 1; 16: 6; 17: 6; 24: 5). Większość z nich jest bogato zdobiona. Wszystkie egzemplarze mają pogrubione, lecz nie zawsze ścięte, krawędzie wylewu i – jak się wydaje – zbliżone proporcje.

Misy półkuliaste. We wszystkich kopcach znaleziono dużą ilość fragmentów tych naczyń, kilka mis zachowało się (lub zrekonstruowano) w całości (5: 3, 5; 14: 10; 15: 3; 16: 5; 17: 3). Są to formy w kształcie wycinka kuli lub ściętego stożka, o brzegach nie pogrubionych lub ściętych. Występują też brzegi pogrubione lecz o krawędziach zaokrąglonych a wyjątkowo pogrubione i ścięte. Dominują egzemplarze niezdobione, lecz jeden z nich posiada złożony ornament ryty (9: 1) a kilka dalszych rząd dookólnych otworów pod wylewem (ryc. 26: 1, 3, 4).

Jedyną **wazę** – z wyciągniętymi ponad krawędź wylewu uchami, o cechach stylistycznych kultury Noua (ryc. 5: 4) a także – wykonany w tej samej konwencji -kubek (ryc. 5: 2) znaleziono w kopcu nr 1.

Fragmenty **naczyń sitowatych**, które wystąpiły w kurhanie 4 i 7 (ryc. 15: 8, 9; 18: 1; 23: 4) oraz fragment **naczynia donicowatego** o ściętych brzegach (ryc. 26: 10) uzupełniają zestaw form z tego stanowiska.

Wszystkie trzy zbadane kurhany wykazują podobieństwo w budowie. Pozwala to zakładać nam, że zbliżony był sposób wykorzystania przestrzeni i charakter czynności kultowych jakie miały tutaj miejsce w przeszłości.

Wiele danych wskazuje, że dolna część nasypów nie wytworzyła się w trakcie jednorazowego aktu usypania lecz w ciągu długiego wykorzystywania tego terenu jako miejsca

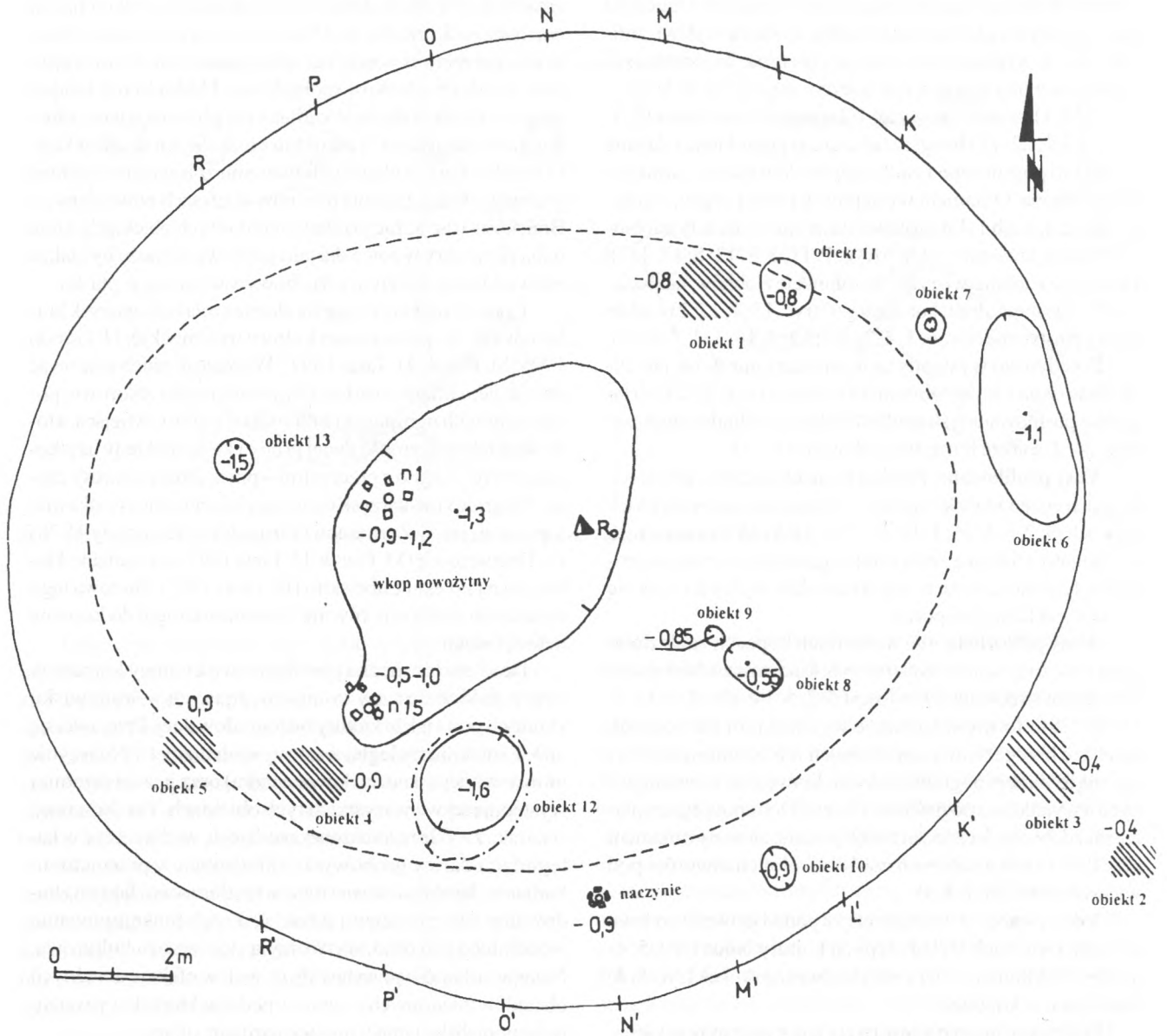
obrzędów kultowych, wskutek których nagromadziła się duża ilość popielisk i innych pozostałości ofiar. Warstwa, określana jako „jądro” jest na tyle reprezentatywna – gruba i przesycona spalenizną – że traktowanie jej tylko jako efektu zebrania próchnicy z najbliższego otoczenia w trakcie czynności usypywania kurhanu wydawałoby się nieporozumieniem. Bez wątpliwości miejsce to służyło przez długi okres czasu ceremoniom, niekoniecznie – lub nie tylko – związanym z kultem zmarłych. Prawdopodobnie w świadomości użytkowników cmentarzyska, przestrzeń ta funkcjonowała jako miejsce święte służące czemuś więcej niż tylko złożeniu w ziemi szczątków zmarłych członków społeczności. Uszkodzenia, którym uległy wszystkie zbadane kurhany nie pozwalają nam odpowiedzieć na pytanie o istnieniu centralnych pochówków. O ile takie były to uległy całkowitemu zniszczeniu wskutek wtórnego wykorzystania nasypów w czasach nowożytnych. Brak kości (nie licząc przepalonych) w tych obiektach, które mają parametry typowe dla jam grobowych może być także spowodowany ich złym przechowywaniem się w piasku.

Coraz wyraźniej rysuje się złożona rola cmentarzysk kurhanowych w społeczności kultury trzcynieckiej (J. Górski 1996; M. Florek, H. Taras 1997). Większość z nich traktować można jako miejsca istotne dla świadomości zbiorowej poszczególnych ugrupowań ludności tej kultury. Miejsca, które określały tożsamość danej grupy i które niekiedy użytkowane były – często z przerwami – przez dłuższe okresy czasu. Taką rolę cmentarzysk ujawniają niektóre stanowiska małopolskie, jak w Żernikach Górnych (A. Kempisty 1978) i w Dacharzewie (M. Florek, H. Taras 1997) czy kurhan z Dubeczna na Polesiu Lubelskim (H. Taras 1995). Budowa tego ostatniego wykazuje również pewne analogie do kopców netiszyńskich.

Dostrzec też można podobieństwo budowy kurhanów netiszyńskich do t. zw. żołników, znanych w środowisku kultury Noua a także kultury bielogrudowskiej. Przejawia się ono w istnieniu rozległej warstwy spalenizny (w Netiszynie uformowanej w soczewkowate jądra) oraz licznej ceramiki występującej we wszystkich tych obiektach. Tak duża ilość ceramiki, zwykle rozproszona, nie daje się wytłumaczyć w kategoriach darów grobowych, składanych w przeciętnym kurhanie. Jej obecności nie można też tłumaczyć faktem zbudowania nasypu z ziemi gdzie, wskutek funkcjonowania wcześniejszych osad, wytworzyła się warstwa kulturowa. Nasypy żołników powstawały powoli w efekcie doraźnych obrzędów związanych z ogniem, podczas których wytwarzano popieliska i miały miejsce rozmaite ofiary.

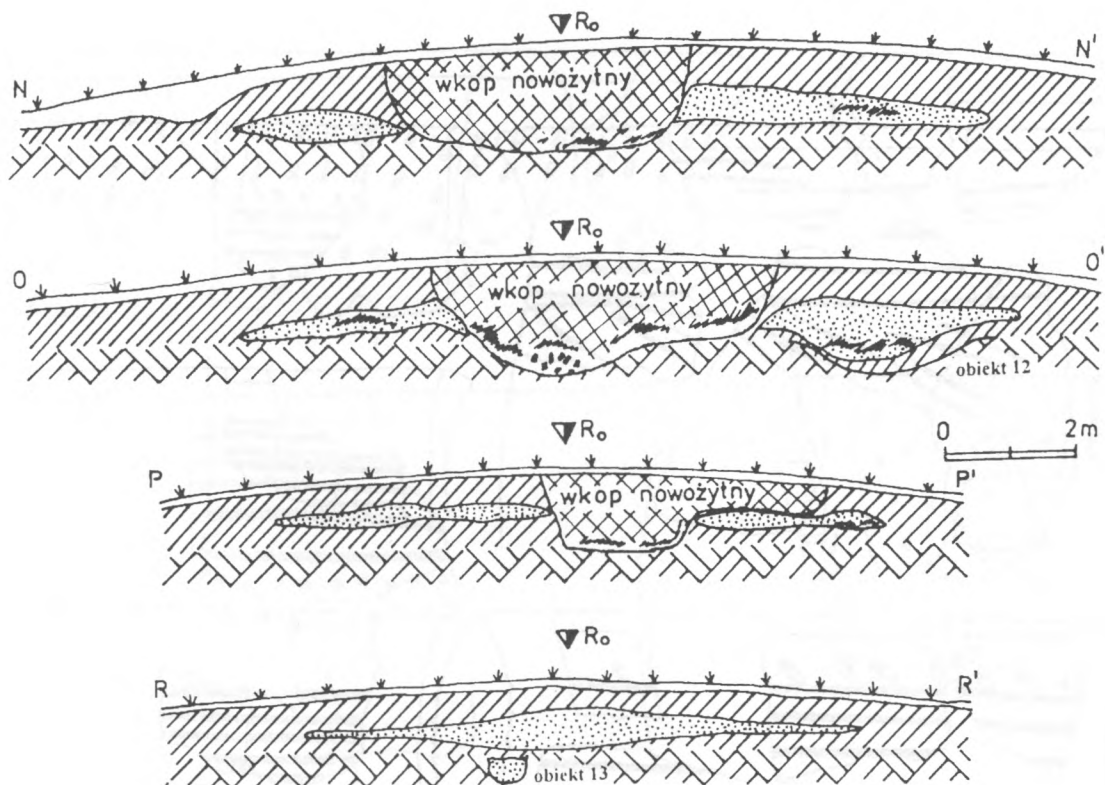
Żołniki jednak, tak jak przedstawia się je w literaturze przedmiotu (A. C. Florescu 1964; S. Berezanskaja 1953, 1970; B. A. Šramko 1957), nie miały nic wspólnego z obrzędami pogrzebowymi. Kopce te funkcjonowały na obrzeżach osad, zaś w nasypach, zbudowanych z popiołu i węgla znajdowano, oprócz kości zwierząt i dużych ilości ceramiki, także miniatury naczyń oraz gliniane figurki zwierząt i ołtarzyki.

W kurhanach z Netiszyna istnieją jednak obiekty, które mogą mieć związek z obrzędem pogrzebowym. Znajdują się one pod, tworzącą jądro, warstwą spalenizny (np. obiekt nr 13

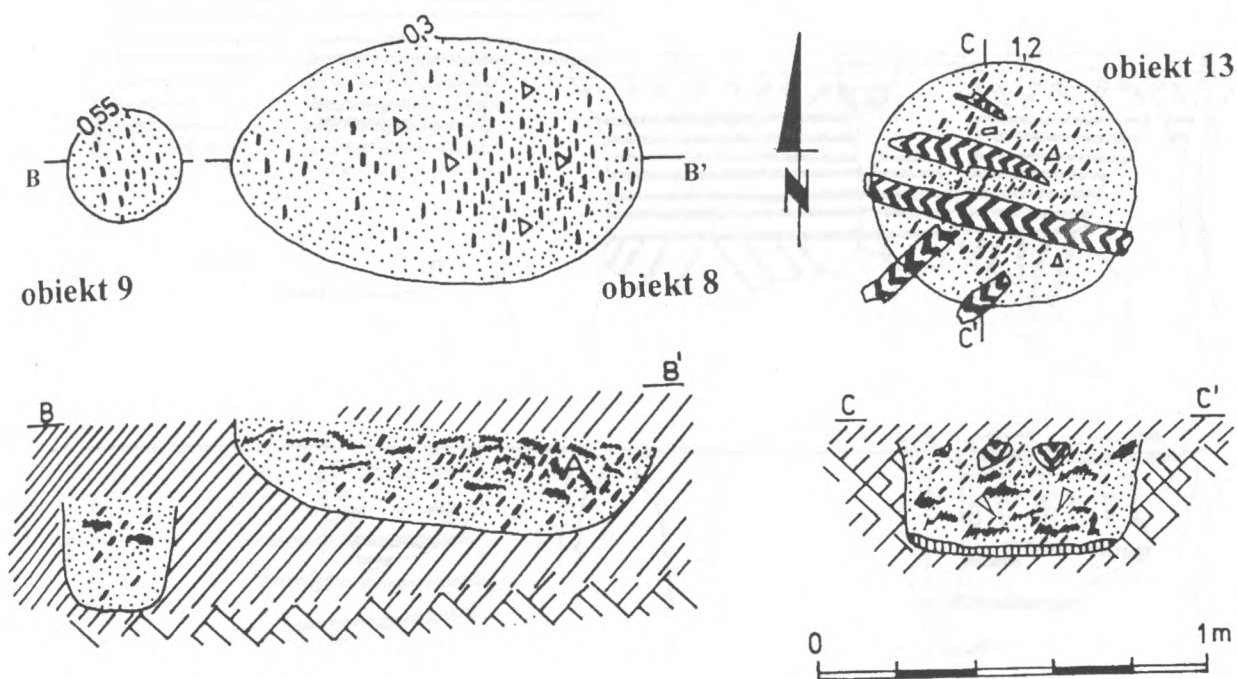

Ryc. 19. Netiszyn. Kurhan nr 7.

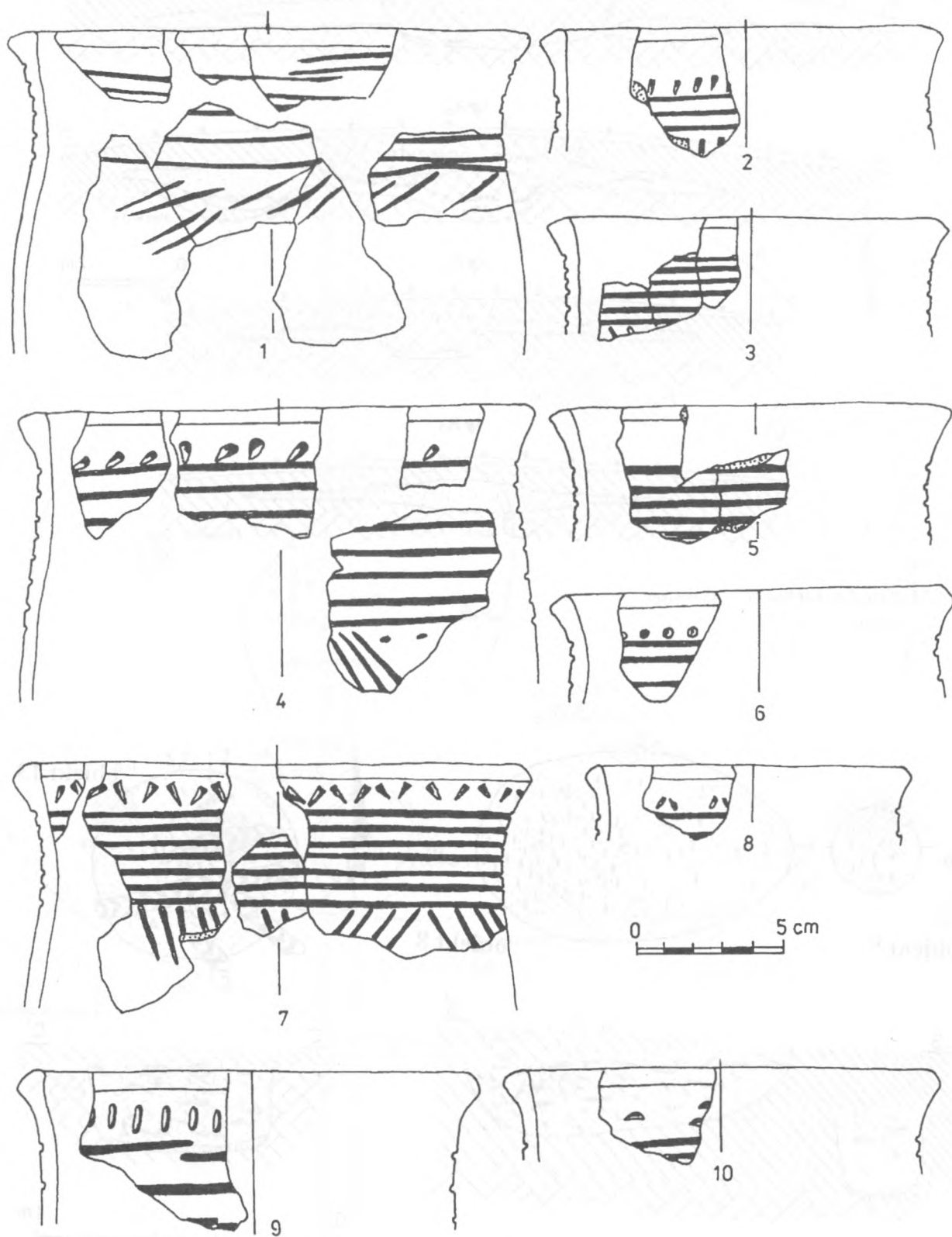

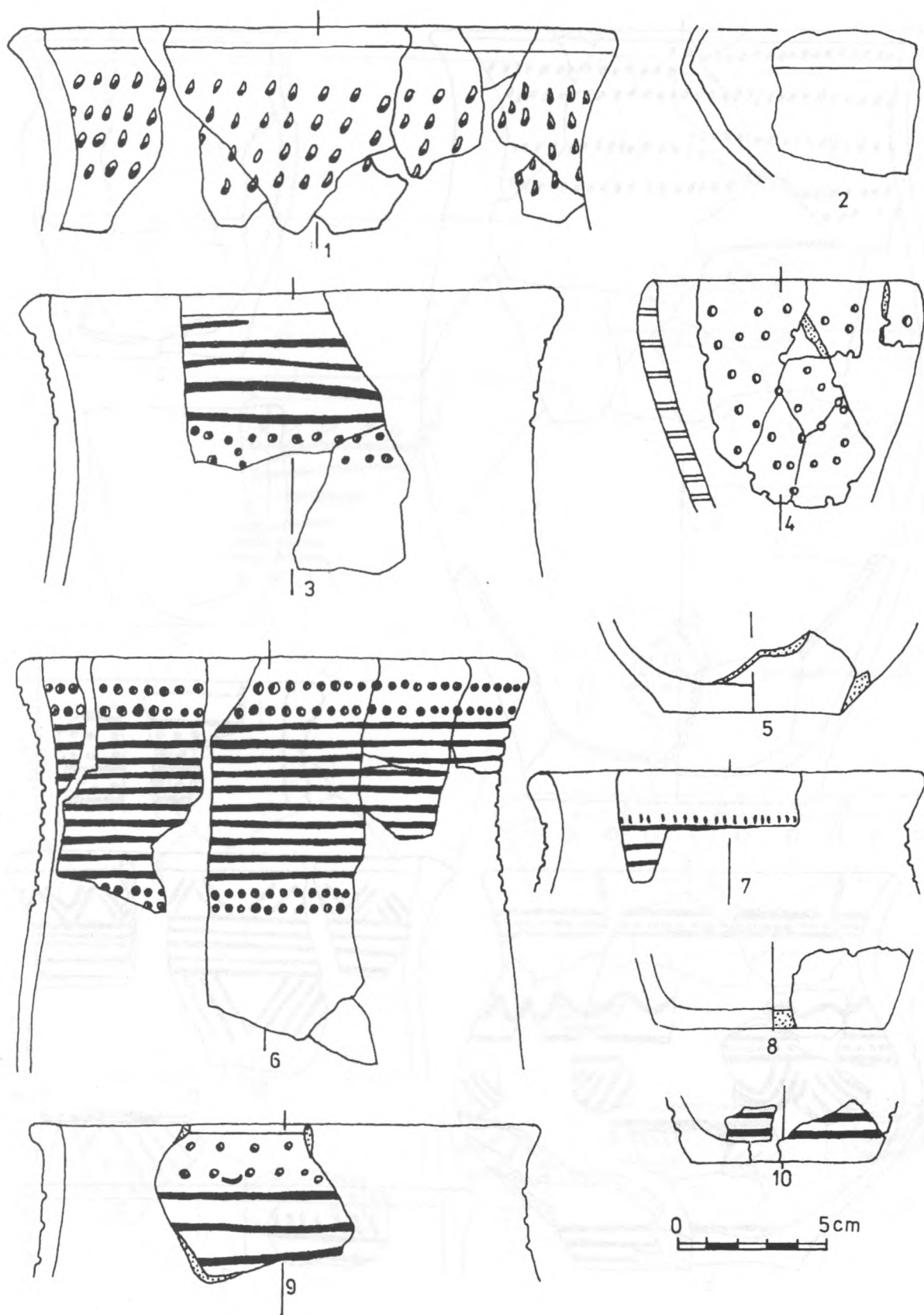
Ryc. 20. Netiszyn. Kurhan nr 7 – przekroje.

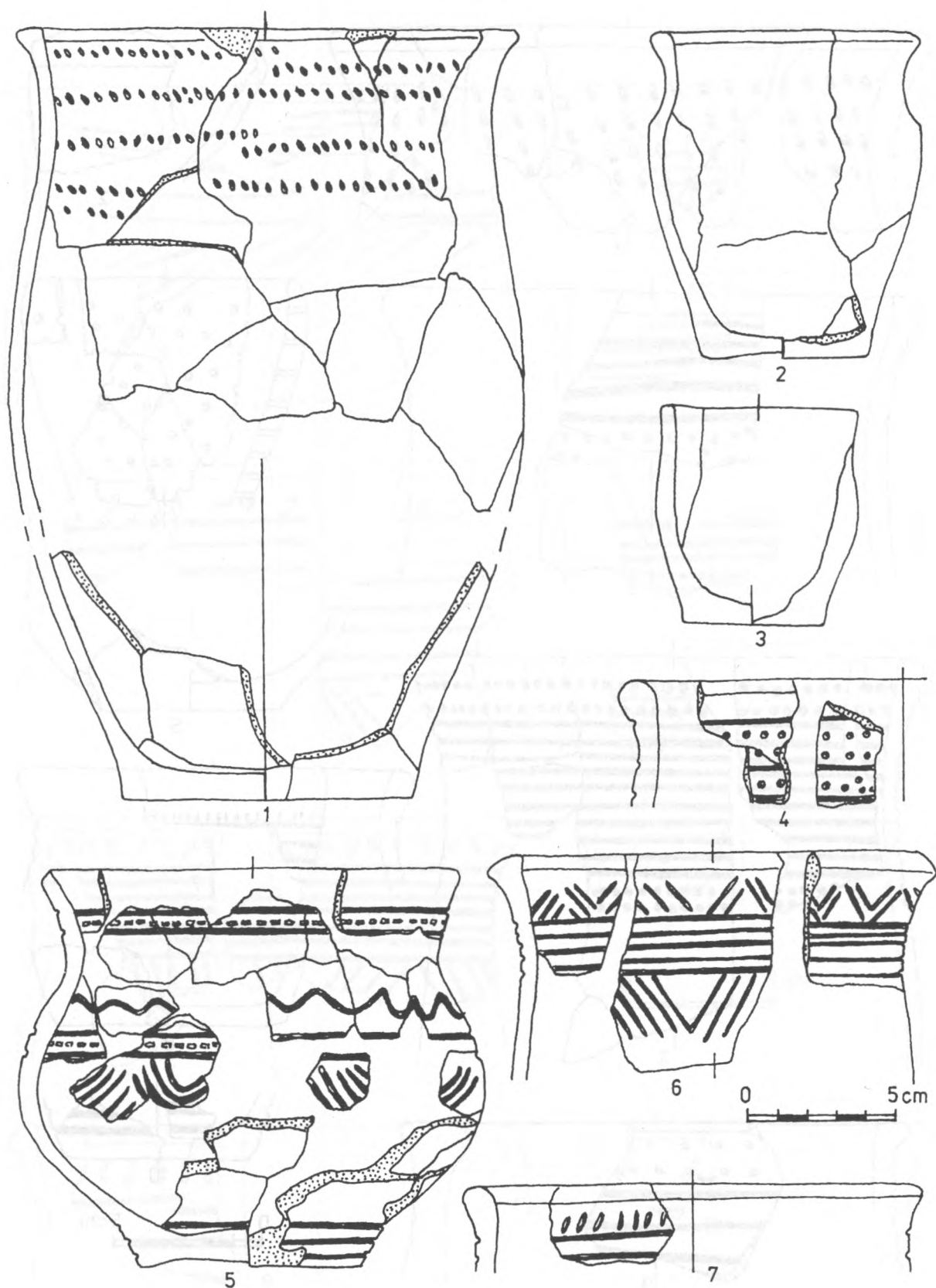
Ryc. 21. Netiszyn. Kurhan nr 7 – rzuty poziome i przekroje obiektów nr 8, 9 i 13.

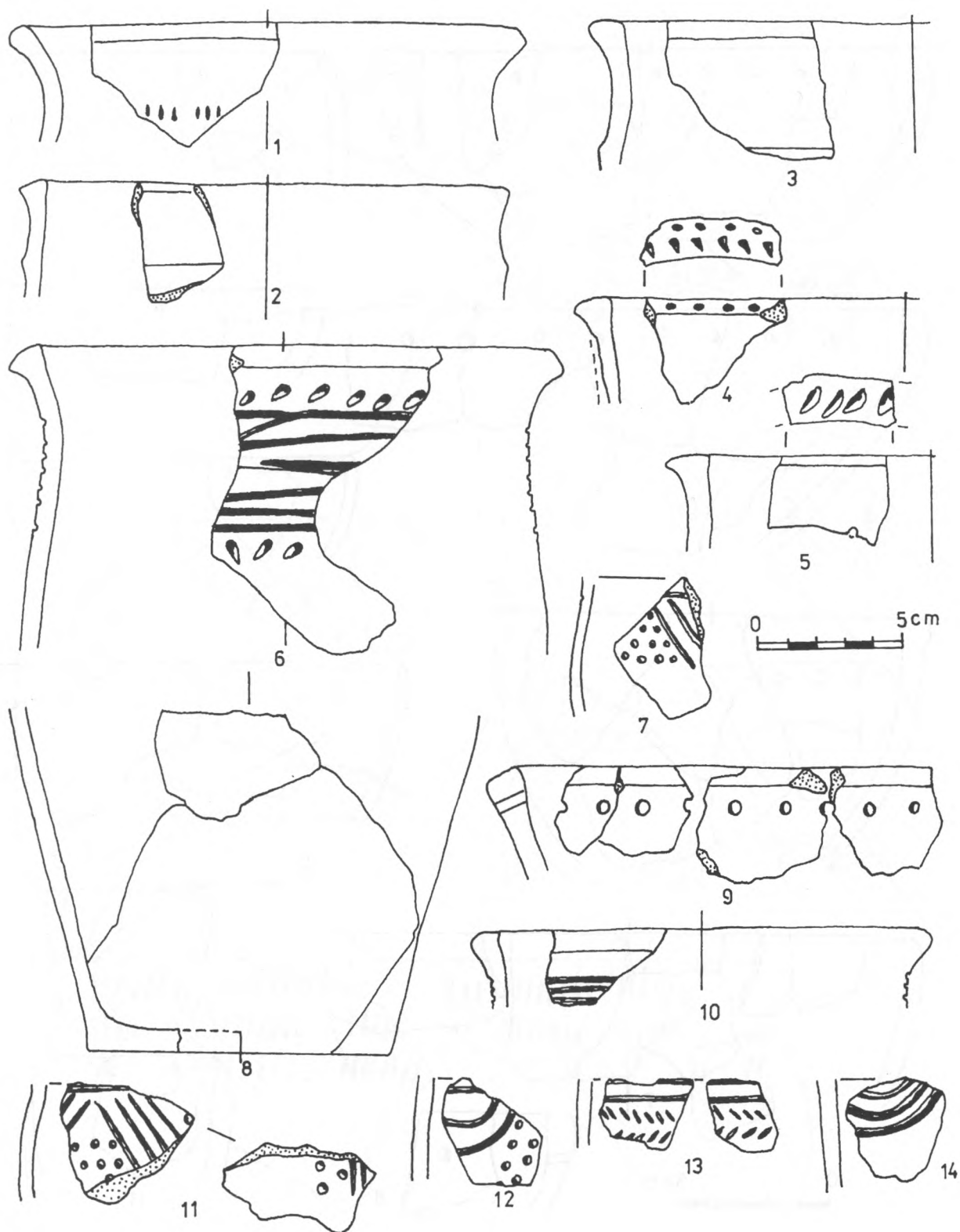
Ryc. 22. Netiszyn. Kurhan nr 7 – ceramika kultury trzcinięckiej z nasypu.

Ryc. 23. Netiszyn. Kurhan nr 7 – ceramika kultury trzcinięckiej z nasypu.

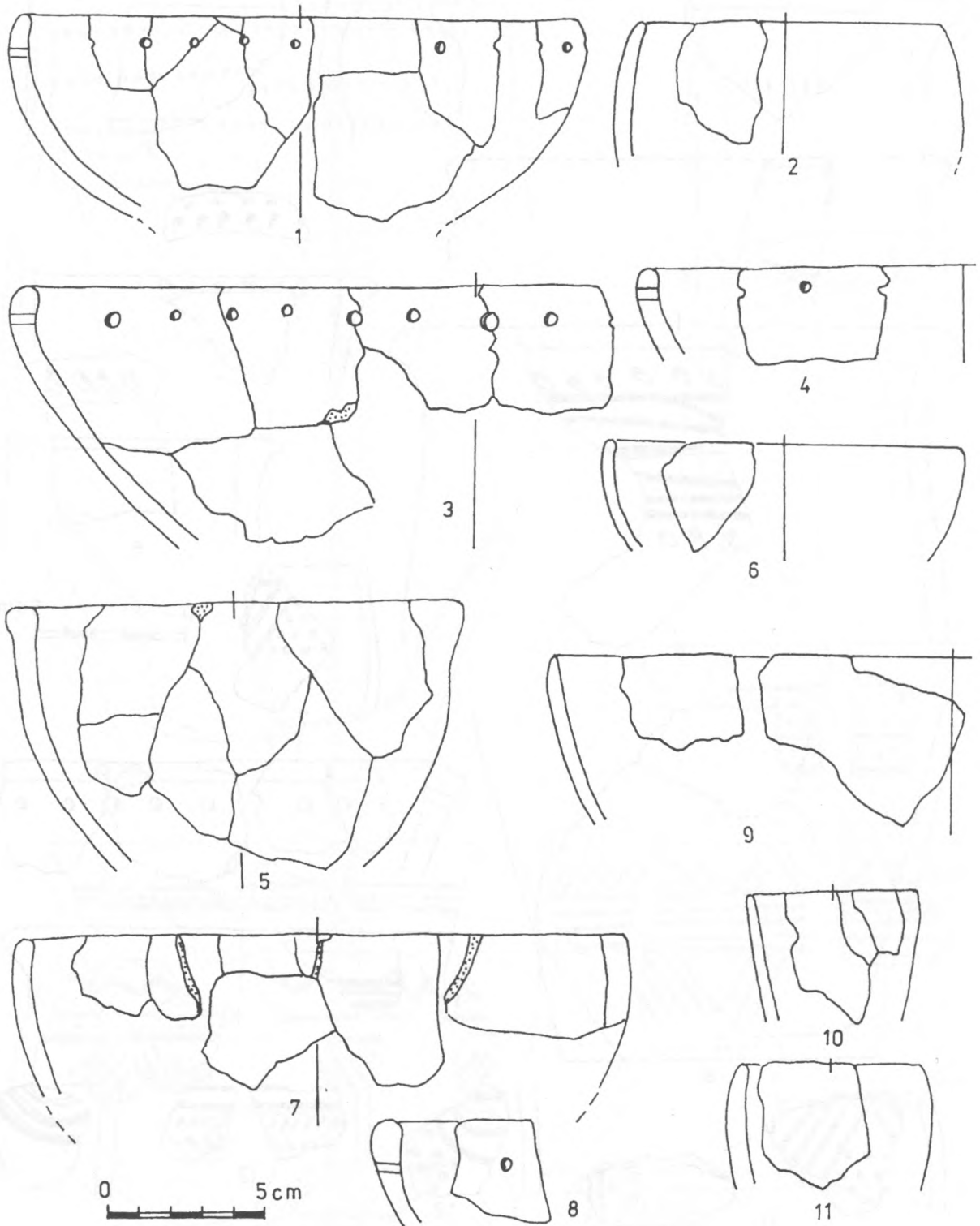

Ryc. 24. Netiszyn. Kurhan nr 7 – ceramika kultury trzcinieckiej z nasypu.

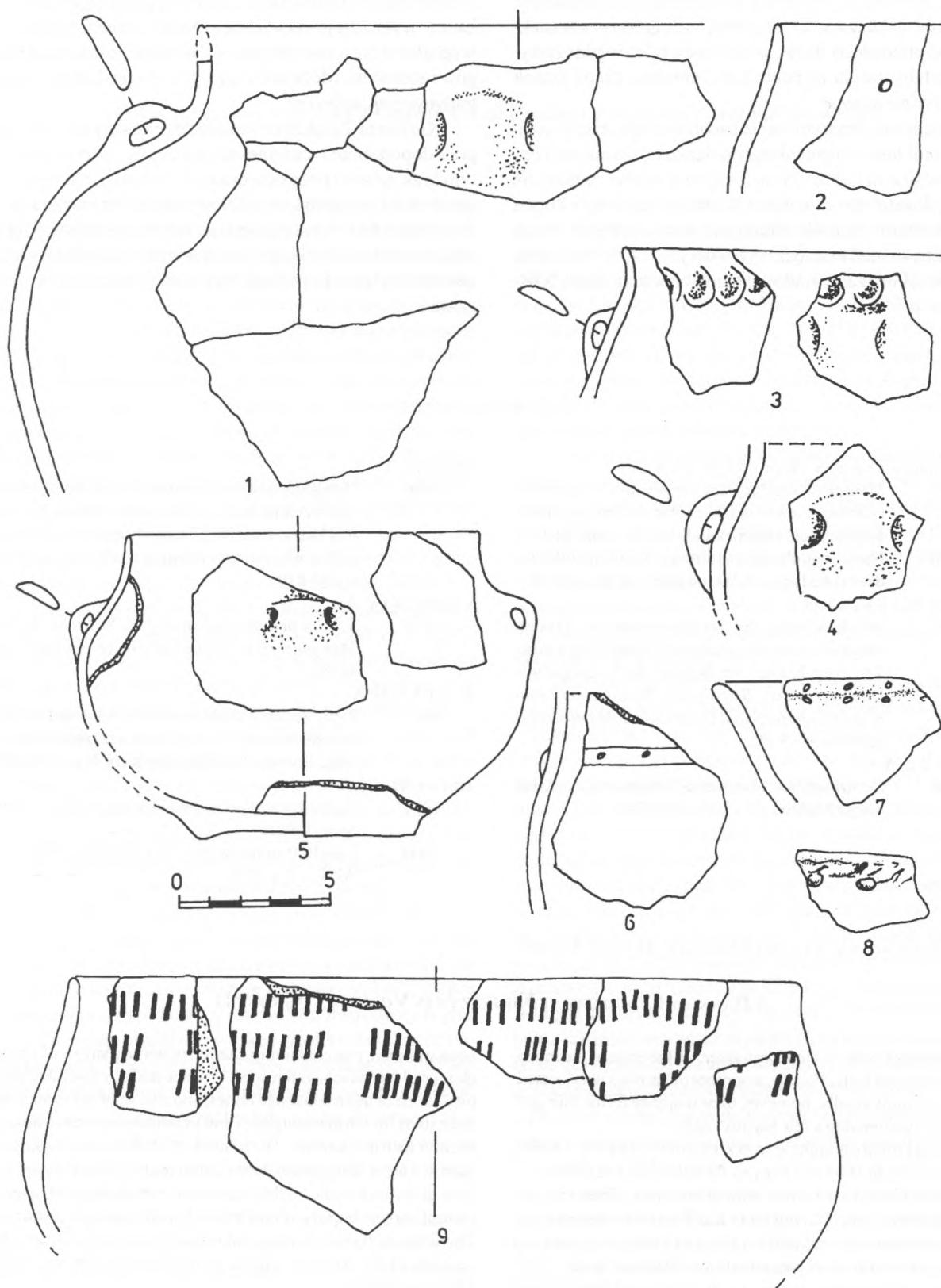

Ryc. 25. Netiszyn. Kurhan nr 7 – ceramika kultury trzcinińskiej z nasypu.

Ryc. 26. Netiszyn. Kurhan nr 4 – ceramika kultury trzcinieckiej z nasypu.

Ryc. 27. Netiszyn. Kurhan nr 4 – ceramika kultury amfor kulistych i z wczesniej epoki zelaza pochodzaca z nasypu.

w kopcu nr 7) lub już na jej obwodzie (obiekty nr 1 i 2 w kopcu nr 1). Ten ostatni przypadek jest szczególnie znamieny, gdyż może wskazywać na „służebną” rolę grobów w kontekście znaczenia całego obiektu, oczywiście tylko w takim przypadku gdyby nie istniał pochówek centralny, czego jednak wykluczyć nie można.

Chociaż na obecnym etapie badań nie rozwiązaliśmy ostatecznie problemu ewentualnego związku omawianych kopców z żołnikami kultury Noua, przyznać trzeba, że tradycje obydwu kultur: trzcinieckiej i Noua, czytelne są w kopcu nr 1. Obecność ceramiki, takiej jak: waza i kubek z uchem wyciągniętym nad krawędź wylewu (ryc. 5: 2, 4, 7) pozwala datować zakończenie budowy tego obiektu na około XIII-XII (?) w. p. n. e.

Wszystkie zbadane kurhany powstały w czasach kultury trzcinieckiej. Porównanie ceramiki z poszczególnych kurhanów wykazuje jej niewielkie zróżnicowanie formalne pod względem typów naczyń, sposobów ukształtowania ich brzegów i zdobienia. Może to świadczyć o długim kulturowaniu tradycyjnych wzorców.

Kurhan nr 7 a także nr 4 ostatecznie zostały uformowane prawdopodobnie wcześniej niż kopiec nr 1. Przemawia za tym brak, pośród pozyskanej z nich ceramiki, naczyń o cechach stylistycznych kultury Noua a także daty radiowęglowe z kopca nr 7. Pamiętać jednak trzeba, że daty te pochodzą z obiektu założonego pod nasypem, zaś nasypy kopców tworzyły się stopniowo, być może przez dłuższy okres czasu.

LITERATURA

- Berezanskaja S. S. (Berezanśka S. S.)
 1953 *Pamjatniki predskifskogo vremeni na Umanščine i ich istoričeskoe značenje*, Avtoreferat diss. na soiskanie učen. stepeni kandidata ist. nauk, Kiev.
 1970 Nove džereło do rozuminja zolnykiv bilohrudiv'skoho typu, „Archeolohija”, nr 24, s. 31-48.
- Florek M. Taras H.
 1997 Möglichkeiten der Interpretation von Bestattungsbräuchen und gesellschaftlichen Fragen in der Trzciniec-Kultur. Am Beispiel des Hügelgrabs in Dacharzóv, [w:] *Beiträge zur Deutung der bronzezeitlichen Hort- und Grabfunde in Mitteleuropa*, Kraków, s. 65-89.
- Florescu A. C.
 1964 Contribuții la Cunoașterea Culturii Noua, „Arheologia Moldovei”, t. 2/3, s. 169-209.
- Górski J.
 1996 Uwagi o znaczeniu kurhanów dla społeczności kultury trzcinieckiej z obszarów lessowych Zachodniej Małopolski, [w:] *Problemy epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie środkowej*, Kraków, s. 203-210.
- Kempisty A.
 1978 *Schylek neolitu i początek epoki brązu na Wyżynie Małopolskiej w świetle badań nad kopcami*, Warszawa.
- Šramko B. A.
 1957 Sledy zemledelčeskogo kulta u lesostepnych plemen Severnogo Pričernomor'ja v rannem železnom veke, *Sovetskaja Archeologija*, nr 1, s. 178-198.
- Taras H.
 1995 *Kultura trzciniecka w międzyrzeczu Wisły, Bugu i Sanu*, Lublin.
 2000 Lubelscy archeolodzy w Nieteszyńcu na Ukrainie, *APŚ*, t. 5, s. 310.

ZOFIA BEREZANSKA, VALERIJ SAMOLJUK, HALINA TARAS

A BARROW CEMETERY AT NIETESZYN IN VOLHYNIA (GROUP I)

On the right side of the Horyń river, on the edge of the mezo-region defined as Little Polesie, a number of barrows was located. They occur individually, however, their majority forms four groups (Fig. 1) comprising a few barrows each.

Group I involves eight barrows, two of which (nos. 1 and 4) were examined in 1998 and one (no. 7) was studied in 1999.

All the barrows were of a similar structure. Their mounds contained two layers. The top layer was formed by yellow sand, while the bottom layer, called the nucleus of the barrow, contained dark grey sand with small concentrations of charred bones.

Under the mound and in its vicinity there were features such as: hearths, concentrations of ceramics which in some cases had

been smashed, pits containing charred material (barrows 1 and 7), elongated pits which with respect to shape and size resemble grave pits – none of them contained bones, and also small pits which had been used for various purposes and of which some have no connection with the barrows. The mounds of all the three investigated barrows were damaged in their central parts by younger, or modern grave localisation. This may be the reason why the original central barrow burials, if they existed at all, were not preserved. The ceramic materials recorded in the features as well as in the mounds of the barrows allows to ascribe this cemetery to the Trzciniec culture.